

זה השער לה' צדיקים יבואו בו

קונטרס

כתב יד קדשו

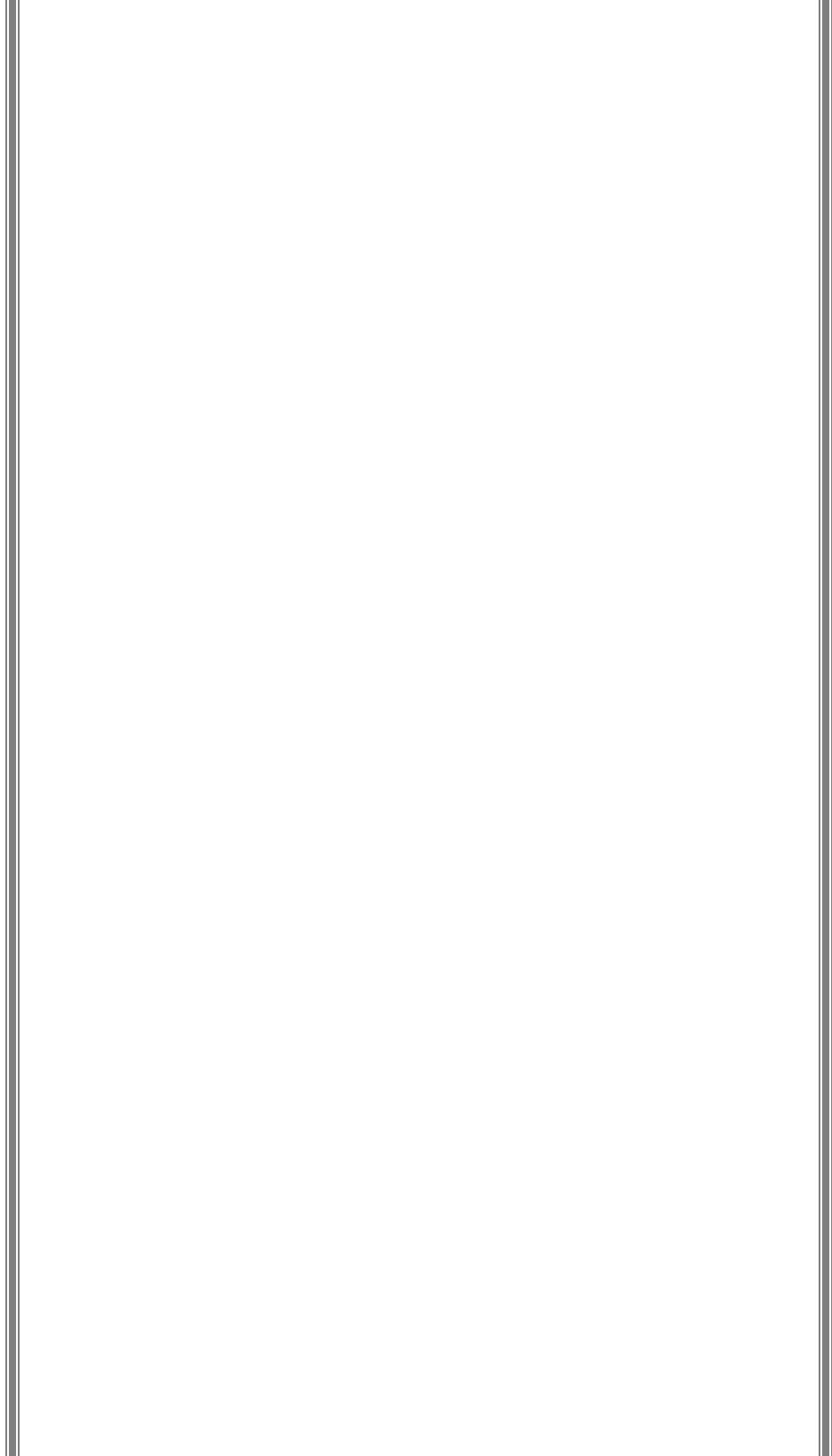
חג השבועות תרע"ט לפ"ק

דב"ק בליל וביום א' דשבועות

וסוגיא דליבון רעפים

יו"ל לקראת חג השבועות תש"פ לפ"ק

מערכת כתב יד קדשו

זה השער לה' צדיקים יבואו בו

קונטרס

כתב יד קדשו

חג השבועות תרע"ט לפ"ק

דב"ק בליל וביום א' דשבועות

וסוגיא דליבון רעפים

"מה שחנני השי"ת ביום א' דשבועות עטר"ת לפ"ק

פה ק"ק סאטמאר יע"א"

מכתב יד קדשו של כ"ק מרן רבינו הגה"ק

רבי **יואל טייטלבוים** זי"ע

אבדק"ק סאטמאר יצ"ו

יו"ל בתוספות ביאורים והערות

לקראת חג השבועות תש"פ לפ"ק

מערכת כתב יד קדשו

פתח דבר

ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה, בהאי יומא דקא גרים, זמן מתן תורתינו, בהגלותך מלכינו על הר סיני ללמד לעמך תורה ומצוות, ושמענו את הוד קול ה' בכה, ודברות קדשו מלהבות אש, בקבלת תורה מסיני, להוציא לאור עולם האי אוצר סגולת מלכים, דברי תורה וחסידות, זקוקין דנורא, שיצאו מפום ממלל רברבן, רבן של ישראל, כ"ק מרן רבינו הגה"ק מסאטמאר זי"ע, לפני יותר ממאה שנים, בחג השבועות שנת תרע"ט לפ"ק, בק"ק סאטמאר יע"א, וחיבה יתירה נודעת להם, שנרשמו אחר החג בעט סופר מהיר ובכתב יד קדשו של מרן רביה"ק זיע"א עוד בהיותו משרת בקודש לאב"ד נאמן בק"ק ארשיווא יצ"ו.

את חג השבועות בשנת תרע"ט לפ"ק ערך רבינו בהתרוממות הנפש בבית מדרשו שבק"ק סאטמאר יצ"ו, בימי הרס עולם, בעת מלחמת העולם הראשונה הי"י [שם שהה מערב סוכות תרע"ה עד שנת תרפ"ב כשחזר לק"ק ארשיווא], וברוב רחמי וחסדיו ית"ש נשאר לנו לפליטה גדולה את דברת קדשו והקרעפ"ל פשעט"ל בסוגיא דליבון רעפים שהעלה בידי הקדושים עלי הגליון.

בהקדמתו לספר שו"ת דברי יואל (עמ' כ"ו) כתב המשב"ק הרב רבי יוסף אשכנזי ז"ל: "ועל חג השבועות שנתקבצו בכל שנה ושנה הרבה ת"ח, רבנים גדולים בתורה מכל אפסים להסתופף בצל קדשו ולשמע הפלפול שה' אומר אחר התפלה בשעת קידוש היום על הסוגיא שלמדו אז בשיבה, וכמ"פ איתרמי מילתא, שהרבנים הללו בבואם לקבל ברכת שלום ערב יי"ט ושוחחו עמו, התחילו לדבר אודות הפלפול, אולי יעלה בידם לשמוע מפיו דבר מה מחידושי, הקושיות ההקדמות וכדו', אבל רבינו אמר להם בצחות לשונו, תאמינו לי שאיננו יודע עוד מה שאומר למחר, אבל איתן תקותי בה' שאוכל לחדש איזה דבר, אבל כעת גם אני איני יודע עד מה, והיושבים על יד השלחן בשמעם אח"כ את הדרוש ופלפול בעצום נשתוממו על המראה בידעם שכל הדרוש הוא חידוש בן יומו, כעדותו של רבינו ביום אתמול".

[ובמחזור דברי יואל (לשבועות עמ' שצ"ד) דיין כן מלשון רבינו בכת"י"ק זו, שכתב לפני הפלפול: "מה שחנני השי"ת ביום א' דשבועות עטר"ת לפ"ק, פה ק"ק סאטמאר יע"א". ויש להעיר ע"ז שבאותה שנה - שנת תרע"ט לפ"ק - ישב רבינו ל"ע באבל על פטירת אחיו מאמו הר"ר משה ז"ל, וכמו שסיפר הרה"ח ר' שלמה בראווער ז"ל (מושיען של ישראל, ח"ד) שבערב שבועות גילו לרבינו שאחיו הנ"ל נפטר פתאום ביום ל"ג בעומר בעיר וויען יצ"ו בהיותו בן מ"ז שנים, ונקבר שמה, ורבינו ישב שבעה בערב שבועות הנ"ל עד סמוך לכניסת היום].

לשון רבינו בכתב ידו הוא מזוקק שבעתים בלשון צח ומליצה, אבל בלשון קצר מאוד, וכמ"פ אף כעין 'ראשי פרקים', וע"כ מה נכבד היום כאשר זכינו להו"ל קונטרס זה, בה נקבצו כאחד ג' כתבי ידות הנ"ל, בתוספות ביאורים והערות, אמנם בודאי שהננו מוכרחים לגלות שהביאורים האלו אינם בהכרח כוונת רבינו, ולא כתבנו אותם אלא להשוואה ולהערה בעלמא, ויה"ר שלא יצא מכשול מתחת ידינו, מעתה ועד עולם, אמן.

להערות והארות, ולקבל הגליונות, נא לפנות

מערכת כתב יד קדשו

347 - 986 - 6954

SATMARWRITING@GMAIL.COM

[ליל א' דשבעות שנת תרע"ט לפ"ק]

תוכן הדרוש = לפני קבלת התורה הודיע הקב"ה לישראל שלבני ישראל מהני כח התשובה [ועי"ז גם העוונות יכולין להתהפך לזכויות, ולבוא לפני ה'] , וזה ה' אמירה רכה לפשוטי עם, ודברים קשין לבני עלי' שהחטא מוכרח

בתוך הדרוש = ידוע: שהתשובה מהני רק לישראל // **בש"ס ובמדרשים:** אין 'ועתה' אלא לשון תשובה // **בבני יששכר בשם הקדמונים:** הביאור שהתשובה מהני רק לישראל, הוא כיון שרק האב שמחל על כבודו כבודו מחול // **בחז"ל:** שע"י תשובה מאהבה הזדונות נעשין זכויות // **ידוע:** שהעוונות נקראים 'ארץ' // אף שהתשובה הוא מתנה גדולה, מ"מ כשבני העלי' שמעו על התשובה הבינו שהחטא הוא הכרח וע"ז דאגו כיון שהחטא עושה רושם ופגם בהנשמה

[א]

קושיות ודיוקים בפרשת קבלת התורה

בפרשת יתרו (שמות י"ט, ג' - ו'), ומשה עלה כו' [אֶל הָאֱלֹהִים, וַיִּקְרָא אֵלָיו ה' מִן הַהָר לְאִמְרָן], כֹּה תֹאמַר לְבֵית יַעֲקֹב וְתִגִּיד לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל כו'. [אַתֶּם רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרַיִם, וְאֲשָׂא אֶתְכֶם עַל כַּנְּפֵי נְשָׁרִים, וְאָבֵא אֶתְכֶם אֵלַי]. וְעַתָּה אִם שְׂמוּעַ תִּשְׁמָעוּ בְּקִלִּי כו' [וּשְׁמַרְתֶּם אֶת בְּרִיתִי] וְהֵייתֶם לִי סִגְלָה מִכָּל הָעַמִּים כִּי לִי כָּל הָאָרֶץ כו'. [וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מַמְלַכֶת כְּהַנִּים וְגוֹי קְדוֹשׁ], אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תִּדְבַּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

כה תאמר לבית יעקב בלשון רכה ותגיד לבני ישראל דברים קשין כגידין, אלה הדברים לא פחות ולא יותר

וברש"י (מד"ה לבית יעקב [ומקורו במכילתא מסכת דבחדש ב']) ('כה תאמר לבית יעקב' אלו הנשים, תאמר להם בלשון רכה. 'ותגיד לבני ישראל' כו', דברים הקשין כגידין כו'. 'אלה הדברים', לא פחות ולא יותר. ויש לדקדק בזה:

קושיא א': היכן מרומז באותן הדברים אמירה רכה ודברים קשין, דבר והפיכו

(א) כיון דמשה רבינו ע"ה לא אמר להם אלא בזה הלשון שאמר אליו הקב"ה, כמו שפירש רש"י 'לא פחות ולא יותר', היכן מרומז באלו הדיבורים אמירה רכה ודברים קשים, דבר והפיכו¹.

¹ **באוחה"ק** (שמות י"ט, כ. ד"ה כה תאמר): "צריך לדעת למה כפל תאמר וגו' ותגיד וגו', **ורבותינו ז"ל** (שמו"ר פרשה כ"ח סימן ב') אמרו בית יעקב הם הנשים ולהם יאמר מענה רך ולבני ישראל דברים קשים כגידיים, וקשה הלא לא מצינו שאמר ה' בדבריו ב' מיני שליחות, אלא לשון אחד לכולם יחד אנשים ונשים, אם הם קשים יחד ישמעוהו, ואם הם רכים יחד ישמעוהו, ואין לומר שכשידבר משה ישנה מענה לשון מסדר הנדבר ח"ו, כי הלא תמצא כי בסוף דברי ה' אמר אליו (שם. ו'), 'אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל', **ואמרו ז"ל** (מכילתא מס' דבחדש ב') וז"ל 'לא פחות ולא יותר', ולכשנאמר כי כוונת

קושיא ב': מה שאמר 'ועתה' הוא שפת יתר

(ב) אומרו 'ועתה' הוא שפת יתר לכאורה.

קושיא ג': מהו הטעם שאמר 'כי לי הארץ' ע"כ תהיו אתם לי לעם סגולה

(ג) והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי הארץ, הטעם לזה הוא קשה במובן, כלפי לייא, משום דלה' הארץ ומלוואה² לא ה' לו להבחין בין עם לעם [הלא אדרבא, הסברא נותנת להיפוך, שאם כל הארץ שלו היו הכל צריכים להיות שוים אצלו].

[ב]

גודל מעלת התשובה שמהני רק לבני ישראל

בחז"ל: אין 'ועתה' אלא לשון תשובה

והנראה לי בזה על פי דמצינו כמה פעמים **בש"ס ומדרשים**, דתיבת 'ועתה' מורה על תשובה, **כאומרם**³ אין ועתה אלא תשובה.

בבני יששכר בשם הקדמונים: שהתשובה מהני רק לישראל, כיון שרק האב שמחל על כבודו כבודו מחול

והנה **ידוע**⁴ דתשובה לא מהני רק לישראל, [ו]לא לאומות העולם. **והקדמונים**⁵ כתבו הטעם בזה, להיות **איפסק הילכתא**⁶ מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, ואם כן לא מהני תשובה על פי דיני התורה⁷, אבל ישראל נקראו (דברים י"ד, א') 'בנים

אומרו אל בני ישראל הוא על האנשים יחסר דרך אשר ידבר בו לנשים, גם אין אני רואה דברים קשים בדברי ה' לאנשים אלא דברים המחיים את הנפש".

² ע"פ לה"כ (תהלים כ"ד, א).

³ **במדרש רבה פ' בראשית** (פרשה כ"א סימן ו') איתא לגבי אדם הראשון אחר החטא: "ועתה פן ישלח ידו (בראשית ג, כ"ב), אמר ר' אבא בר כהנא מלמד שפתח לו הקב"ה פתח של תשובה. 'ועתה', **אין ועתה אלא תשובה**, שנאמר (דברים י, י"ב) ועתה ישראל מה ה' אלקיך".

וכן דרשו לענין דור הפלגה, כמו שאיתא **במדרש רבה סוף פ' נח** (פרשה ל"ח סימן ט'): "ועתה לא יבצר וגו' (בראשית י"א, ו'). אמר ר' אבא בר כהנא מלמד שפתח להן הקב"ה פתח של תשובה, שנאמר 'ועתה', **ואין ועתה אלא תשובה**, היך מה דאת אמר (דברים י, י"ב) ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה".

⁴ כ"ה **במדרש תנחומא** (פ' האזינו פיסקא ד'): "כתיב (במדבר ו, כ"ו) 'ישא ה' פניו אליך, וכתוב אחד (דברים י, י"ז) אומר, 'אשר לא ישא פנים' - עושה תשובה נושא לו פנים. **יכול לכל**, תלמוד לומר (במדבר שם) אליך, **ולא לאומה אחרת**". והארכו בזה הרמ"ע **מפאנו ז"ל** בספרו **עשרה מאמרות** (מאמר חיקור הדין ח"ב פרק י"א) **והמבי"ט ז"ל** בספרו **בית אלקים** (שער התשובה פרקים י"ג - י"ד) [ע"פ **בני יששכר** (מאמרי סיון מאמר ב' אות ה')].

⁵ הגאון ר' ישראל נג'אר ז"ל בספרו **לימודי ה'** (דרוש למעלת התשובה, דף ק"א) וכ"כ בספרי **החיד"א ז"ל** (אהבת דוד, דרוש ד' לשבת תשובה, ובספרו ראש דוד לפ' אמור ד"ה ובאופן אחר נראה) [ע"פ **בני יששכר** (שם)]

⁶ **בגמ'** (כתובות י"ז ע"א, קידושין ל"ב ע"ב) **וברמב"ם** (הל' מלכים פ"ב הלכה ג).

⁷ כי הקב"ה הוא למלך על האומות. וז"ל **הבני יששכר** (שם): "משא"כ לאומות העולם נקרא הקב"ה מלך, כמו שכתוב (ירמיה י, ז) 'מי לא ייראך מלך הגוים', וכתוב (תהלים מ"ז, ט') 'מלך אלקים על גוים, ומלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול'".

אתם לה' אלקיכם⁸, והוא לנו אב, ואב שמחל על כבודו כבודו מחול⁹, ע"כ מהני תשובה לישראל, ומובא דבריהם **בבני יששכר** מאמרי השבתות מאמר ט' (אותו, ואות י)¹⁰, עיי"ש¹¹. ומתי זכו ישראל למעלה זו שיקראו בנים למקום, בעת קבלת התורה.

ע"י תשובה נכנסין גם העוונות [המכונים 'ארץ'] תחת כנפי השכינה

וידוע דעל ידי תשובה מכניסין גם העבירות תחת כנפי השכינה, **כאומרם ז"ל** ביומא (פ"ו ע"ב) דע"י תשובה מאהבה זדונות נעשין זכות. והעוונות מכונים ארץ, דהמה הארציות כידוע.

[ג]

הגם שהתשובה מועלת, מכל מקום ע"י החטא נעשה רושם ופגם בנשמת האדם

אף שהתשובה הוא מתנה גדולה, מ"מ כשבני העלי' שמעו על התשובה הבינו שהחטא הוא הכרת, וע"ז דאגו כיון שהחטא עושה רושם ופגם בהנשמה

והנה הגם דתשובה שמועלת הוא דבר טוב מאוד, והוא כמעט דבר הכרחי, דאדם אין צדיק בארץ וכו' [אשר יעשה טוב ולא יחטא] (קהלת ז', כ), עם כל זה הבני עלי' שהיו אז בעת קבלת התורה במדריגה גדולה, כששמעו שתשובה מועלת, והבינו שהחטא הוא

⁸ עיין בגמ' קידושין (ל"ו ע"א) ובגמ' בבא בתרא (י' ע"א).

⁹ כדאיתא בגמ' (קידושין ל"ב ע"א), וכן פסק הרמב"ם (הל' ממרים פ"ו הל' ח') **ובשו"ע** (יו"ד סימן ר"מ סעיף י"ט).

¹⁰ וכן האריך בזה **הבני יששכר** פעמים רבות, מהם: במאמרי **תשרי** (מאמר ד' אות כ"ד, ועיי"ש מאמר י' אות י"ח), ובמאמרי סיון (מאמר ב' אות ה'), ושם במאמרי סיון מפרש הבני יששכר ג"כ הפסוק קצת על דרך זה, וז"ל: "וזוהו שאמר **ועתה** [תהיו בטוחים אשר זהו אקבל אתכם בתשובה הנרמזת בתיבת ועתה, כמו שכתבתי לך לעיל מדרש חז"ל] **אם שמוע תשמעו בקולי** [אם תקבלון אורייתא] **והייתם לי** [בזאת המעלה] **סגולה מכל העמים** [כי אין לך שום אומה ולשון שיהיה לה זאת הסגולה והמעלה לקבל אותם בתשובה, ואמר הטעם שאין מקבלין את האומות בתשובה] **כי לי כל הארץ** [והריני מלך על כל העולם ומלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול כנ"ל] וכו', מכל הלין טעמי בטוחים אשר תהיו לי בזה 'סגולה מכל העמים' שאין מקבלין אותם בתשובה ואתכם אקבל בתשובה דו"ק באלה הדברים ותמצא נחת" [וכן הדיוקים שכתב רבינו כאן, כתב שם בבני יששכר].

ובחג השבועות תרצ"ט לפ"ק (דברי יואל ל שבועות אות פ"ה; ליקוטי אורה ל שבועות, אמרות טהורות אות מ"ז) הביא רבינו גם כן הפירוש של הבני יששכר (שם), שאין להם לפחד לקבל התורה, שמהני כח התשובה, וזהו ועתה לשון תשובה, כהקדמה לדבריו שהם באופן קרוב למה שביאר כאן, עיי"ש. [ועיין ג"כ **בדברי יואל** ל שבועות (אות כ"ו, מ', ס"ט, צ"ג, קמ"ט) שהביא רבינו דברי הבני יששכר אלו כהקדמה לדבריו (הק').

¹¹ ז"ל (באותו): "והנה אמרו בספרי שהתשובה לא מהני רק לישראל לא לאומות העולם, (וכבר דברנו מזה **במקום אחר** מה דקשה על זה מאנשי נינוה, **והרמ"ע ז"ל** (עשרה מאמרות מאמר חקור דין ח"ב פי"א) דבר בקדשו מזה) **וכתבו קדמונינו טעם בזה**, להיות איפסק הלכתא מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, ואם כן לא מהני תשובה על פי דיני התורה, אבל ישראל נקרא בנים אתם לד' אלקיכם, והוא למו אב, ואב שמחל על כבודו כבודו מחול, על כן מהני תשובה לישראל".

וז"ל עוד (באות י): "ונראה לומר הטעם, **דכבר כתבנו כמה פעמים**, בשם הרב הגדול **מ' חיד"א** זלה"ה, ובשם **הגדולים**, והוא לקוח מן ספרי, דאין תשובה מועלת לגוים רק לישראל דנקרא בנים, והקב"ה למו אב, ואב שמחל על כבודו כבודו מחול, משא"כ אומות העולם הקב"ה נקרא עליהם מלך, (כי הם עבדים) ומלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול".

כמעט הכרת, ה' להם זה דברים קשים כגידין, כי הגם דתשובה מועלת, עכ"פ קודם התשובה החטא עושה רושם גדול ופוגם בנשמתו.

[ד]

ישׁוב הקושיות ודיוקים בפרשת קבלת התורה

ישׁוב קושיא ב': אמרו 'ועתה' שהוא מורה על תשובה זה ה' הדיבור שה' קשה לבני על' ורכה לפשוטי עם

ובזה נבוא לפרש הפסוקים שהתחלנו, **כה תאמר לבית יעקב**, היינו לפשוטי עם המכונים (זהו"ק פ' בלק, דף ר"י ע"ב)¹² בשם 'יעקב', ה'י' זאת אמירה רכה, **ותגיד לבני ישראל**, ולבני על' המכונים בשם 'ישראל', ה'י' זאת דברים קשין כגידין. ומה תאמר להם, **'ועתה' אם שמוע תשמעו בקולי**, היינו שיועיל להם תשובה, המרומז בתיבת 'ועתה'¹³.

ישׁוב קושיא א': שהפשוטי עם שמחו כשמעו שמועיל תשובה, אבל הבני על' דאגו ע"ז שא"כ מוכרח החטא

וזה הדיבור בעצמו ה'י' אמירה רכה להפשוטי עם, שיראו שמועיל תשובה, ולא כמדת הדין דאמר נפש החוטאת תמות ח"ו (יחזקאל י"ח, ד')¹⁴, ולבני על' ה'י' זאת דברים קשין כגידין, כיון שהבינו שאפשר לחטוא, והחטא הוא כמעט הכרח, הגם דתשובה מועלת, עכ"פ קודם לזה [הרי] החטא עושה פגם בנשמתו.

ישׁוב קושיא ג': בזה אתם לי סגולה מכל העמים' שגם 'כי לי הארץ' היינו שע' התשובה גם הארציות שלכם נכנס תחת כנפי השכינה, שהזדונות נעשין זכיות

ולזה מסיים **והייתם לי סגולה מכל העמים**, היינו שבזה שמועיל לכם תשובה ולא לאומות העולם, בזה אתם חביבים בעיני יותר מכל העמים, דאין מועיל להם תשובה, וזהו דמסיים **כי לי כל הארץ**, היינו על ידי תשובה, גם הארציות - הם העוונות, הם שלי, דנעשין זכיות, והבן.

זמירות דברי יואל (ח"ב ע' קפ"ו - קפ"ז. ונדפס בשינויים קלים גם בדברי יואל לשבועות אות א'. ותוכן הדרוש נדפס ג"כ בליקוטי אורה לשבועות חידושים אמרות טהורות אות כ')

¹² **בזוה"ק** (שם): "מי מנה עפר יעקב וגו' הא אוקמוה, אלא א"ר יוסי תרין דרגין אינון, יעקב וישראל, בקדמיתא יעקב ולבתר ישראל, ואף על גב דכלא חד, תרין דרגין אינון, דהא דרגא עלאה ישראל הוא".

¹³ ועיין **באוחה"ק** (שמות י"ט, ה': ד"ה ועתה) שמפרש ג"כ הפסוק 'ועתה אם שמוע תשמעו' וגו', ע"ד דרשת חז"ל שאין ועתה אלא לשון תשובה, עיי"ש לפי דרכו.

¹⁴ **בירושלמי** (מכות פ"ק ב' הל' ו'): "על כן יורה חטאים בדרך" (תהלים כ"ה, ח') שמורה דרך תשובה, שאלו לחכמה חוטא מהו עונשו, אמרו להם חטאים תרדף רעה, שאלו לנבואה חוטא מהו עונשו, אמרה להן הנפש החוטאת היא תמות (יחזקאל י"ח, ד'), שאלו לקודשא בריך הוא חוטא מהו עונשו, אמר להן יעשו תשובה ויתכפר לו, היינו דכתיב על כן יורה חטאים בדרך, יורה לחטאים דרך לעשות תשובה".

[יום א' דשבועות שנת תרע"ט לפ"ק]

תוכן הדרוש = התורה ניתנה ביום ז' סיון שנקבע ע"י משה רבינו באופן שלא יעקר היצה"ר מבני ישראל [שבזכות זה זכו הם בקבלת התורה ולא המלאכים], **מ"מ נקבע עיקר יו"ט שבועות לו' סיון, להראות שעבודת הצדיקים שנתעלו במדריגתם היא חשוב מאוד לפני הקב"ה**

בתוך הדרוש = קושיית המג"א: איך אנו אומרים ביום ו' זמן מתן תורתנו, הלא קי"ל שהתורה ניתנה ביום ז' // **במג"א בשם הרמ"ע מפאנו:** מה שהתורה ניתנה ביום ז' בסיון בא לרמז על יו"ט שני של גלויות // **בגמ':** דאמר רב יוסף דאי לאו האי יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא' // **בשם הרה"ק ר"ר זושא זי"ע:** שאינו מגיע לו שכר על עבודתו בעת שהי' במדריגות גבוהות, רק עבור עבודתו להגיע למדריגות אלו // **בישמת משה:** משה רבינו הי' במדריגת מלאך אלקים ולא הי' צריך כלל לאכילה ושתי' // **אינא בספרים:** שמשה נתעלה אל בחינת אלקים // **בגמ':** כלל ישראל זכו לקבלת התורה ע"י הטענה שיש להם יצה"ר // **בשם הרה"ק מהרצ"ה מזידיטשוב זי"ע:** כי זוכר כל הנשכחות אתה' שהקב"ה זוכר מה שהאדם שוכח, וע"כ אם שוכח את מעשיו הטובים אין הקב"ה ממחר לזכרו ולשלמו, ואם זוכר את מעשיו הרעים לשוב עליהם אין הקב"ה זוכרו לענשו ע"ז

[א]

קושיות ודיוקים בפרשת קבלת התורה

בפרשת יתרו (שמות י"ט, ג' - ו'), **ומשה עלה וגו' [אֶל הָאֱלֹהִים וַיִּקְרָא אֵלָיו ה' מִן הַהָר לְאֹמֶר], כֹּה תֹאמַר לְבֵית יַעֲקֹב וְתִגִּיד לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל וגו'.** [אַתֶּם רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרַיִם, וְאֲשָׂא אֶתְכֶם עַל כַּנְפֵי נְשָׁרִים, וְאָבֵא אֶתְכֶם אֵלַי]. **וְעַתָּה אִם שְׂמוּעַ תִּשְׁמַעוּ בְּקִלִּי וגו' [וּשְׁמַרְתֶּם אֶת בְּרִיתִי] וְהִיִּיתֶם לִי סֶגְלָה מִכָּל הָעַמִּים כִּי לִי כָּל הָאָרֶץ וגו'.** [וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מִמְלַכֶּת כְּהַנִּים וְגוֹי קְדוֹשׁ] **אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תְּדַבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.**

כה תאמר לבית יעקב בלשון רכה ותגיד לבני ישראל דברים קשין כגידין, אלה הדברים לא פחות ולא יותר

וברש"י (שם, ג'. ומקורו במכילתא מסכת דבחדש ב'), **כה תאמר**, בלשון הזה וכסדר הזה. **לבית יעקב**, אלו הנשים תאמר להם בלשון רכה. **ותגיד לבני ישראל** כו', דברים הקשים כגידין. והדקדוקים כבר מבוארים.

קושיא א': היכן מרומז באותן הדברים אמירה רכה ודברים קשין, דבר והפיכו

(א) דמתחיל (בפסוק ג') שיאמר לנשים בלשון רכה ולבני ישראל דברים קשין, ומסיים (בפסוק ו') 'אלה הדברים', ומפרש **רש"י** (שם) לא פחות ולא יותר, והיכן מרומז בלשון הזה דבר והפיכו רכות וקשות¹⁵.

¹⁵ **באוהה"ק** (שמות י"ט, כ'. ד"ה כה תאמר): "צריך לדעת למה כפל תאמר וגו' ותגיד וגו', **ורבותינו ז"ל** (שמו"ר פרשה כ"ח סימן ב') אמרו בית יעקב הם הנשים ולהם יאמר מענה רך ולבני ישראל דברים קשים כגידיים, וקשה הלא לא מצינו שאמר ה' בדבריו ב' מיני שליחות, אלא לשון אחד לכולם יחד אנשים

קושיא ב': אמרו 'ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגו' כי לי כל הארץ', קשה להבין, דאדרבה אם כל הארץ הם שלו לא הו"ל להבחין בין עם לעם

(ב) הנתנית טעם על 'והייתם לי סגולה מכל העמים', משום דלי כל הארץ. [והדבר קשה במובן¹⁶], כלפי לייא, משום דלה' הארץ ומלואה¹⁷, לא ה' לו להבחין בין עם לעם [הלא אדרבא, הסברא נותנת להיפוך, שאם כל הארץ שלו היו הכל צריכים להיות שוים אצלו].

[ב]

קושיית המג"א; ישוב הרמ"ע מפאנו; וקושיית המפרשים ע"ז

קושיית המג"א: איך אנו אומרים ביום ו' זמן מתן תורתנו, הלא קיי"ל שהתורה ניתנה ביום ז'

ג] והנראה לי בזה, בהקדם ליישב קושיית **מגן אברהם**¹⁸ (או"ח סימן תצ"ד (ריש הסימן)) איך אנו אומרים בשבועות יום מתן תורתנו, הלא קיימא לן (שו"ע יו"ד סימן קצ"ו סעיף י"א) כרבי יוסי, דאמר (שבת פ"ז ע"ב) בז' בסיון נתנה תורה¹⁹, ולכולי עלמא ביום נ"א לספירה ניתנה²⁰.

ונשים, אם הם קשים יחד ישמעוהו, ואם הם רכים יחד ישמעוהו, ואין לומר שכשידבר משה ישנה מענה לשון מסדר הנדבר ח"ו, כי הלא תמצא כי בסוף דברי ה' אמר אליו (שם, ו'), 'אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל, **ואמרו ז"ל** (מכילתא מס' דבחדוש ב') וז"ל 'לא פחות ולא יותר', ולכשנאמר כי כוונת אומרו אל בני ישראל הוא על האנשים יחסר דרך אשר ידבר בו לנשים, גם אין אני רואה דברים קשים בדברי ה' לאנשים אלא דברים המחיים את הנפש".

¹⁶ ניתוסף מלשון רבינו בהכתי"ק מהתורה בליל שבועות.

¹⁷ ע"פ **לה"כ** (תהלים כ"ד, א'): "לדוד מזמור, לה' הארץ ומלואה, תבל ויושבי בה".

¹⁸ **במגן אברהם** (שם, ריש הסימן): "קשה לי האיך אנו אומרים בשבועות [- דהיינו ביום ו' סיון] יום מתן תורתנו, הלא קיימא לן כר' יוסי (שבת פ"ז ע"ב) דאמר בז' בסיון נתנה תורה, דהא קיימא לן דבעי לפרושי ו' עונות כמו שכתוב **ביורה דעה** סימן קצ"ו (סעיף י"א) (וכמדומה שראיתי קושיא זו **באיזו פוסק**), ולדין לעולם שבועות בו' בסיון.

ומה שקשה עוד, דהתורה ניתנה ביום נ"א לספירה דהא יצאו ממצרים ביום ה' (שבת פ"ז ע"ב), והתורה ניתנה בשבת (שם פ"ז ע"ב), כבר תירץ **העשרה מאמרות** (מאמר חקור דין ח"ב פרק ט"ז) דבא לרמוז לנו יום טוב שני של גליות, ואפשר דהיינו דקאמר (שבת פ"ז ע"א) 'יום אחד הוסיף משה מדעתו, ואין כאן מקומו'.

¹⁹ **בגמ'** (שבת פ"ז ע"ב - פ"ז ע"א): "ת"ר בששי בחדש ניתנו עשרת הדברות לישראל, **רבי יוסי אומר בשבעה בו**, אמר רבא דכולי עלמא בר"ח אתו למדבר סיני, כתיב הכא (שמות י"ט, א') 'ביום הזה באו מדבר סיני, וכתוב התם (שם י"ב, ב') 'החדש הזה לכם ראש חדשים', מה להלן ר"ח אף כאן ר"ח, ודכולי עלמא בשבת ניתנה תורה לישראל, כתיב הכא (שם כ, ח') 'זכור את יום השבת לקדשו', וכתוב התם (שם י"ג, ג') 'ויאמר משה אל העם זכור את היום הזה', מה להלן בעצומו של יום אף כאן בעצומו של יום.

כי פליגי בקביעא דירחא, רבי יוסי סבר בחד בשבא איקבע ירחא, ובחד בשבא לא אמר להו ולא מידי, משום חולשא דאורחא, בתרי בשבא אמר להו (שם י"ט, ו') 'ואתם תהיו לי ממלכת כהנים' בתלתא אמר להו מצות הגבלה, בארבעה עבוד פרישה, ורבנן סברי בתרי בשבא איקבע ירחא, בתרי בשבא לא אמר להו ולא מידי משום חולשא דאורחא, בתלתא אמר להו 'ואתם תהיו לי', בארבעה אמר להו מצות הגבלה, בה' עבוד פרישה"

²⁰ דהא יצאו ממצרים ביום ה' (שבת פ"ז ע"ב), והתורה ניתנה בשבת (שם פ"ז ע"ב) [**מגן אברהם** (שם)].

במג"א בשם הרמ"ע מפאנו (ישוב קושיא ג): מה שהתורה ניתנה ביום ז' בסיון
בא לרמז על יו"ט שני של גליות

ומתרץ בשם **היש מפרשים**²¹ דבא לרמוז לנו יו"ט שני של גליות, וזהו דקאמר (שם
פ"ז ע"א) 'יום אחד הוסיף משה מדעתו'²².

קושיא ד': האיך אפשר לומר שעשה הקב"ה בעיקר מהיו"ט שני שהוא רק
משום ספק של יו"ט ראשון

[ד] והוא תמוה מאוד, דיו"ט שני הוא טפל לראשון, וכאן עשה הקב"ה העיקר ביו"ט
שני, והראשון ה' טפל לשני, והי' לו להקב"ה לרמוז באופן אחר היו"ט שני שלא
יעשה ממנו העיקר²³.

[ג]

קושיות ודיוקים בגמ' בסחים

בגמ': דאמר רב יוסף 'דאי לאו האי יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא'

²¹ **בעשרה מאמרות** (מאמר חקור דין ח"ב פרק ט"ו): "אמנם חג ה' לנו ביום מתן תורתנו מקרא קדש לסוף
חמשים יום אחר הפסח, ופסח מצרים בחמשי בשבת היה, ולכוליה עלמא בשבת ניתנה תורה, שהוא
לסוף נ"א יום, והיא גופא קשיא.

אלא ודאי כיון שמתן תורה היה בחוץ לארץ, ה' חפץ למען צדקו, ליתן חלקנו בתורתו, שכן הסכימה
דעת עליון לחוג בעצמו ובכבודו ביום טוב של גליות, שהוסיף משה מדעתו כדברי רבי יוסי, כי שם
ערבים עליו דברי דודים, המה היוצרים עת לעשות לה', שלפיכך הפרו תורתו כתלינות הנביא ישעיהו
לבד בך נזכיר שמך שדרשה בר יוחאי על הסוד הזה, משום הא לא אישתמיט קרא בשום דוכתא
למימר שחג השבועות הוא יום מתן תורה, ואין צורך למה שנתחבטו בו **האחרונים**."

²² **בגמ' (שם):** "מיתביי וקדשתם היום ומחר" (שמות י"ט, י), קשיא לר' יוסי, אמר לך ר' יוסי **יום אחד**
הוסיף משה מדעתו, דתניא, ג' דברים עשה משה מדעתו, והסכים הקב"ה עמו. הוסיף יום אחד
מדעתו, ופירש מן האשה, ושבר את הלוחות. הוסיף יום אחד מדעתו, מאי דריש, 'היום ומחר', היום
כמחר, מה למחר לילו עמו אף היום לילו עמו, ולילה דהאינדא נפקא ליה, ש"מ תרי יומי לבר
מהאינדא, ומנלן דהסכים הקב"ה על ידו, דלא שריא שכינה עד צפרא דשבתא."

²³ **בחק יעקב** (שם סק"א): "תירוץ זה תמוה, דא"כ יהיה יום השני עיקר היום טוב, בתמיה. ובני ארץ
ישראל שעושים רק יום ראשון מאי איכא למימר". [ועיין עוד שם (סימן ת"ל סק"ב)].

ועל פי דברינו יתיישב גם כן קושיית **הבאר היטב**²⁴ בסימן הנ"ל (סק"א), על דברי **הגמ'**²⁵ (פסחים פרק אלו דברים (ס"ח ע"ב)) דרב יוסף ביומא דעצרתא עבדי לי' עגלי תלתא, אמר, אי לאו האי יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא, ומדקדק ב' טובא.

קושיא א' על הגמ' פסחים: למה תלה רב יוסף השמחה בהיום ולא במתן תורה

(א) מאי האי לישנא דקאמר 'אי לאו האי יומא דקא גרים', דמשמע דיומא קא גרים, הוה לי' למימר אי לאו מתן תורה.

קושיא ב' על הגמ' פסחים: האיך התפאר רב יוסף בלימוד תורתו, הלא הוא ה' עניו גדול

[ב] ועוד, אחרי שה' רב יוסף עניו מכל אדם, כדאמרינן **בסוף סוטה** (מ"ט ע"ב) משמת רבי בטלה ענוה, אמר לי' רב יוסף לא תתני ענוה דאיכא אנא, עיין שם²⁶. ו[קשה דא"כ] כאן [שאמר] דמחמת נתינת התורה עדיף משאר אינשי, אין זה מגדר ענוה. ועיין שם מה שמתרץ²⁷.

[ד]

קושיות ודיוקים בפסוק והאיש משה עניו מאוד וגו'

קושיא א' בפ' בהעלותך: סיפא דקרא 'אשר על פני האדמה' מיותר

²⁴ **בבאר היטב** (שם): **"ומהרש"א** בחידושי אגדות פרק א' דעבודה זרה (ג' ע"א, ד"ה בד"ה יום הששי) בסוגיא שמים וארץ נוגעין בעדותן וכו', הקשה ג"כ קושיא זו, ומתרץ שם דכוונת השם יתברך בזה להורות דיראת חטא קודם לחכמה במעלה ובזמן ע"ש.

ועל פי זה אמרתי, דזהו כוונת רב יוסף דביומא דעצרתא עבדי ליה עגלא תלתא, אמר אי לאו האי יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא עכ"ל, עיין בפסחים פרק אלו דברים (ס"ח ע"ב). דראוי לדקדק בו טובא, חזא מאי האי לישנא דקאמר 'אי לאו האי יומא דקא גרים', דמשמע דיומא קא גרים, הוי ליה למימר אי לאו מתן תורה, ועוד אי לאו מתן תורה הוי מחזיר העולם לתוהו ובוהו, כדאמרינן (עבודה זרה ג' ע"א) התנה הקדוש ברוך הוא עם מעשה בראשית אם מקבלין ישראל את התורה מוטב ואם לאו הריני מחזירן לתוהו ובוהו.

ועוד אחרי שהיה רב יוסף עניו מכל אדם, כדאמרינן בסוף סוטה (מ"ט ע"ב) משמת רבי בטלה ענוה אמר ליה רב יוסף לא תתני ענוה דאיכא אנא ע"ש, וכאן התפאר דמחמת נתינת התורה הוא עדיף משאר אינשי ואין זה מגדר ענוה". [וראה תירוצו בהערה בסמוך, ע"פ דברי המהרש"א שהביא בתחלת דבריו].

²⁵ **בגמ'** (שם): "א"ר אלעזר הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם, מ"ט יום שניתנה בו תורה הוא וכו'. רב יוסף ביומא דעצרתא אמר עבדי לי עגלא תלתא, אמר אי לאו האי יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא".

²⁶ **במתני'** (סוטה מ"ט ע"א): "משמת רבי בטל ענוה". **ובגמ'** (שם סוף ע"ב): "משמת רבי בטלה ענוה ויראת חטא, אמר ליה רב יוסף לתנא לא תיתני ענוה דאיכא אנא [פ' רש"י: שאני ענוותן]".

²⁷ **בבאר היטב** (שם): "ולפי מה שכתבתי היה כוונתו כך, במה דאמר 'אי לאו האי יומא' וכו', דידוע מה שאמרו **חז"ל**" (עבודה זרה כ' ע"ב) 'ענוה מביאה לידי יראת חטא, וא"כ רב יוסף היה המעלה שהיה עניו היה [לו] ג"כ המעלה שיראת חטא קודמת לחכמתו.

וזהו שאמר ביומא דעצרתא, ר"ל ביום חמשים, עביד ליה עגלא תלתא, ואמר 'אי לאו האי יומא דקא גרים', ר"ל אם לא היה יומא דעצרתא בהאי יומא, אלא ביום נ"א לספירה, לא היה מוכח דיראת חטא קודם לחכמה במעלה ובזמן, ולא היה מעלה שלי כלום, וכמה יוסף איכא בשוקא, אבל השתא דיומא דעצרתא הוא ביום חמשים ונתינת התורה היה ביום נ"א, קשה הקושיא [-של המג"א הנ"ל], וצריך לתרץ כמו שכתב המהרש"א [ומוכח שמעלת יראת חטא קודמת למעלת החכמה], ודו"ק".

וגם אני אענה חלקי בעזרת השי"ת בביאור דבר זה, על פי מה שנראה לי לפרש הפסוק (בפרשת בהעלותך (במדבר י"ג, ג')) 'והאיש משה עניו מאוד מכל האדם אשר על פני האדמה', דתיבות אלו "אשר על פני האדמה" הם נראים לכאורה כמיותרים.

קושיא ב' בפ' בהעלותך: האיך טעה משה לחשוב שהוא גרוע מכל האנשים, וכי לא ידע מדרגתו הגדולה

ואמרתי בזה, דהנה האיך הי' יכול משה לטעות כל כך, ולחשוב שהוא גרוע משאר כל אדם, וכי לא ידע מדרגתו הגדולה [הלא זה האיש משה²⁸ צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל' (דברים ל"ג, כ"א) ללמד להם תורה ומצות²⁹, ולהורותם הדרך ילכו בה' וגו' (שמות י"ח, כ'), ואיך הי' משער בשכלו שהוא שפל וגרוע מכל אדם³⁰].

[ה]

הצדיקים חושבים שכיון שהם במדריגה גדולה אינו מגיע להם שכר על עבודתם

בשם הרה"ק ר"ר זושא ז"ל ע: שאינו מגיע לו שכר על עבודתו בעת שהי' במדריגות גבוהות, רק עבור עבודתו להגיע למדריגות אלו

והנראה לי בזה על פי הידוע ומאמת לנו מאמר הרה"ק רבי ר' זושא ז"ל ע³¹, שאינו מגיע לו תשלום גמול עבודתו שעבד את בוראו בעת שהי' במדרגות גדולות, אך ורק עבור עבודתו וטרחתו עד שבה למדרגות כאלו.

²⁸ ע"פ לה"כ (שמות ל"ב, א'): "כי זה משה האיש אשר העלנו מארץ מצרים לא ידענו מה הי' לו".

²⁹ ע"פ לשון התפלה (מוסף לר"ה): "בהגלותך מלכנו על הר סיני **ללמד לעמך תורה ומצות**". (והוא ע"פ לה"כ (נחמחי' ט', י"ג)).

³⁰ לשון מרן הרייטב לב ז"ל ע בספרו (ריש פ' תצוה), והו"ד בכת"ק של רבינו לפ' נח (גליון ב', פ' נח תש"פ. דבר" נח עמ' קי"ד).

ובדברי יואל (פ' וישב, עמ' רמ"א): "דלכאורה האיך החזיק את עצמו גרוע מכל האדם, הלא ראה את עצמו בבחינה נפלאה אשר לא זכה ילוד אשה אליה, ופנים אל פנים היתה השכינה מדברת עמו (ראה במדבר י"ב, ח'), כדבר איש אל רעהו, כמו שפירוש רש"י (במדבר ט', ז'. ד"ה למה נגרע) על הפסוק (שם, ח) עמדו ואשמעה עי"ש".

³¹ בספה"ק **אגרא דפרקא** (אות"ג): "נאמר לי ממגידי **אמת**, ששמעו מכבוד חסידא סבא קדישא כבוד דודי זקני **מו"ה משולם זושא זצוק"ל** שאינו מצפה לתשלום גמול עוה"ב על מה שעבד את השי"ת בעת שכבר נתוודע לו אמיתיות גדולתו ית"ש, רק שמצפה לתשלום על מה שעבד את השי"ת באמונת אומן מדרך הקבלה".

וכ"כ בספרו **אגרא דכלה** (פ' תצוה, עה"פ זה הדבר): "ונאמר לי משם **דודי זקני סבא קדישא מהרמ"ז זצוק"ל**, שאמר שאינו מצפה לתשלום שכר על עבודתו ית"ש מעת שנתוודע לו וכו', רק עיקר קיווי השכר בעת שעבד כעבד נאמן אמונת אומן וזה כל האדם הבן הדבר".

ובספה"ק **אמרי יוסף** (פ' ויחי, עה"פ ויברך את יוסף): "**מפורסם** מה שאמר **הקדוש מוה"ר זושא זצלה"ה** שאינו מקוה לשום תשלום שכר חלף עבודתו אשר עבד את השי"ת לעת זקנתו שעלה למדרגות גדולות כי עלה לא יתכן לשלם לו שכר, כי זה בעצמו נחשב לשכר מה שמעגג בנועם מתיקת עבודה גדול מה שמרגיש התענוג הגדול לשכר יותר מזה נחשב בעיניו מתיקות בעבודתו יתברך ואינו צריך לשכר גדול יותר מזה".

משה רבינו נתעלה למדריגת מלאך אלקים

בישמח משה: משה רבינו ה' במדריגת מלאך אלקים ולא ה' צריך כלל לאכילה ושת'.

וידוע דברי **א"ז הגאווה"ק בעל ישמח משה זי"ע**³² (פ' בראשית, עה"פ ויצו ה' אלקים, ד"ה עוד שם בגמ') [בשם **העיון יעקב** (סוטה י"ד ע"א, ד"ה וכי לאכול)], על דברי **הגמ'** (ב"מ פ"ו ע"ב) שלמדו דאל ישנה אדם ממנהג המקום, ממשה רבינו ע"ה, שהי' מ' יום על השמים ולא אכל ולא שתה.

ואמר הוא ז"ל, דהלימוד הוא מזה שאכל ושתה בעת שהי' על הארץ, דזה עשה כדי שלא ישנה מן מנהג המקום, דזהו שלא אכל ושתה בעת שהי' על השמים לא ה' חידוש, כי הוא ה' משכמו ולמעלה איש אלקים³³.

ובספה"ק **בכורי אבי"ב** (להרה"ק ר' יעקב ארי' מראדזימין זי"ע, ריש פ' מסעי): "אפשר יש לפרש כמו שאומרים בשם **הקדוש רבי ר' זושא**, שאמר על עצמו שבעד עבודה מן עתה אין מגיע לו עוה"ב, שאין לו עבודה רבה, כיון שהוא באור הקדושה שמאיר לו הכל, רק מגיע לו שכר עוה"ב על הפעם הראשון שהי' בחשך של יצה"ר, והי' לוחם עמו מלחמה ושבר החשכות מעמו, על אז מגיע לו עוה"ב, אבל על עבודה של עתה אין חידוש כלל. וכונתו ה' דהוא דומה כמו עבודת מלאכים, שאין נחשב עבודה לקבל שכר עליה, כיון שהם תמיד באור הקדושה, ואין להם עבודה כלל לעבוד השי"ת".

וכ"כ בספר **דברי יצחק** (סוואליווא, אות מ"ג): "שמעתי שאמר **רבינו הקדוש מו"ה משולם זוסיא מהאניפאלי זצלה"ה** שאינו מקוה לתשלום שכר על עבדו להשי"ת אחר הכירו גדולתו ית"ש רק שהוא מקוה לתשלום גמול על עבודתו להשי"ת באמונת אומן קודם שהכיר גדולתו ורוממותו ית"ש כשהי' עדיין בקטנות המוחין, ואז ה' עבודתו רק באמונת אומן, ע"כ שמעתי".

³² **בישמח משה** (שם): "ופירוש **הגאון בעל שבות יעקב** בספרו **עיון יעקב** (סוטה י"ד ע"א, ד"ה וכי לאכול) לדברי הגמ' הנ"ל, דודאי לא קשה על משה האין התקיים ארבעים יום ולילה בלא אכילה ושתיה, דשאני משה דמלאך ה' הוא וגופו כולו רוחני, ואי"צ לאכילה ושת'! אלא דא"כ קשה, למה אכל ושתה בשאר ימים, כיון שאין צורך לו, דמדאמר ארבעים יום וכו', מכלל דבשאר הימים אכל ושתה. ע"ז משני שפיר 'אלא עלית לקרתא' וכו', פירוש, דלכך אכל ושתה בעת שהי' על פני האדמה, וכן אתה מוצא במלאכים, עכ"ד. **ודפח"ח ושפתים ישק"** [וע"ע כע"ז **בישמח משה** (פ' בראשית, עה"פ ויאמר אלקים תדשא)].

ובייטב פנים (מאמר שובו בנין לשובבי"ם, אות כ"א): "**ופירש מוזה"ה** שגם הגוף של משה היה בבחינת מלאך, והראיה שהרי 'ארבעים יום וגו' לחם לא אכל' וגו' (שמות ל"ד, כ"ח), ומה שאכל בהיותו למטה, כבר **אמרו** (שמו"ר פרשה מ"ז סימן ה') משום 'אזלת לקרתא' כו', והיינו כדרך שמלאכי השרת אכלו אצל אברהם מהאי טעמא". ובספה"ק **דברי יחזקאל** (כפ' וירא, ד"ה במדרש) כתב פירוש זה מדעת עצמו.

[ומ"מ לא ידעתי למה בחרו המעתיקים בספר **ליקוטי אורה** לכתוב פי' זה בשם הדברי יחזקאל (וע"כ הביאו שם דברי היש"מ בהמפורט פ' ראה, שצריך האדם להגיע למדריגה לעקור לגמרי היצה"ר ממנו, ודברים אלו לא הביא רבינו באן), והלא כתב רבינו בכת"ק **שידוע** פי' זה בשם ק"ז הישמח משה זי"ע].

³³ **במדרש רבה** (דברים רבה פרשה י"א סימן ד'. וכו"ה במדרש שוה"ט תהלים צ') [מצוין **בדברי יחזקאל** (שם)] על הפסוק (דברים ל"ג, א) 'וזאת הברכה אשר ברך משה **איש האלקים**': "דבר אחר, בשעה שעלה לרקיע 'אלהים', כשם שאין המלאכים אוכלין ושותין אף הוא לא אוכל ולא שותה, מגין שנאמר (שם ל"ד, כ"ח) 'ויהי שם עם ה' וגו'. דבר אחר מהו 'איש האלהים' א"ר אבין מחציו ולמטה איש. מחציו ולמעלה האלהים". ופירש **המתנת כהונה** (שם): "מלבו ולמעלה ה' כולו קודש, וכל מחשבות לבו והשכלתו היה אלקים".

איתא בספרים: שמשה נתעלה אל בחינת אלקים

[ג] כמו דאיתא³⁴ על הפסוק (שמות י"ט, ג') 'ומשה עלה אל האלקים', עלה אל בחינת אלקים³⁵.

[ז]

ישוב הקושיות על הפסוק והאיש משה עניו מאוד וגו'

ישוב קושיא ב' בפ' בהעלותך: וזוה מובן שחשב משה שלפי מדריגתו אין עבודתו נחשב לכלום, משא"כ הכלל ישראל שאינם במדריגה זו נחשב עבודתם ביותר

ועל ידי זה ה' יכול להיות בעיניו עניו, כי חשב בדעתו, כי לפי מדריגתו אין עבודתו נחשב לכלום, והוא גרוע משאר בני אדם, לפי מדריגתם שהם מוטבעים בארציות, ואף על פי כן עובדים הבורא יתברך.

ישוב קושיא א' בפ' בהעלותך: וזהו והאיש משה עניו מאוד וגו', וקשה האיך ה' יכול לחשוב כך, וע"ז מתרץ שחשב שכיון שכבר נתעלה למדריגה גבוהה אין עבודתו נחשב כ"כ, משא"כ הבנ"א שהם 'על פני האדמה'

וזהו 'והאיש משה ענו מאוד מכל האדם', ופירש הפסוק, איך ה' יכול חשוב כך, ומתרץ 'אשר על פני האדמה', משום שחשב לפי ערכם שהם על פני האדמה, ומוטבעים בארציות, ואף על פי כן עובדים הבורא יתברך שמו, זהו חידוש, לא אצלו שה' משכמו ולמעלה איש אלקים.

[ח]

ביאור נפלא למה ניתנה התורה דוקא ביום ז' בסיון

בגמ': כלל ישראל זכו לקבלת התורה ע"י הטענה שיש להם יצה"ר

והנה על ידי שהיו מוטבעים בארציות, ואף על פי כן עבדו להבורא יתברך, זכו לקבלת התורה, ולא המלאכים. כי המלאכים טענו (תהלים ח', ב') 'תנה הודך על השמים', והשיב להם [משה רבינו ע"ה, בציווי] השי"ת 'כלום יצר הרע יש ביניכם' (שבת פ"ח ע"ב)³⁶, היינו משום דיצר הרע מסית אותם לתאוות רעות, והם גוברים עליו ונוצחים אותו, על ידי כן הם זוכים לקבלת התורה.

³⁴ בספה"ק דגל מחנה אפרים (פ' בראשית, ד"ה עוי"ל בראשית ברא): "עוד י"ל בראשית ברא אלקים על דרך שאמרתי על פסוק (שמות י"ט, ג') 'ומשה עלה אל האלקים' היינו שכל עליותיו של משה היה רק שיהיה בחינת אלקים והיינו על ידי הזדככות חומרו ונעשה כולו צורה שהוא חיות אור אלקים" [ועיין בדגל מחנה אפרים (פ' תצוה, עה"פ ונתת אל חשן) בשם הזוה"ק (פ' יתרו, ע"ח ע"ב)].

³⁵ בתהלים (ח', ו'): "ותחסרהו מעט מאלקים". ודרשוהו חז"ל (ילקוט ש שמות ל"ד, ויקרא א') על משה רבינו.

³⁶ בגמ' (שבת פ"ח ע"ב - פ"ט ע"א): "ואריב"ל בשעה שעלה משה למרום, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, רבש"ע מה לילוד אשה בינינו, אמר להן לקבל תורה בא, אמרו לפני חמודה גנוזה שגנוזה לך תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא העולם אתה מבקש ליתנה לבשר ודם?, 'מה אנוש כי תזכרנו וכן אדם כי תפקדנו' (תהלים ח', ה') 'ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על

נתינת התורה לישראל נדחה ליום ז' בסיון, שיום ו' סיון היתה היום שנקבע מהקב"ה לנתינת התורה, והיו בני ישראל מופשטים ביום זה מן הגשמיות והיצה"ר, ע"כ הוצרכו לדחותו ליום שנקבע ע"י משה רבינו שהוא בשר ודם, כדי שיהיה לה אחוזה בהגשמיות, שהרי בזכות הגשמיות והיצה"ר זכו בני ישראל בקבלת התורה

וזהו הטעם שלא נתנה תורה עד יום ז' בסיון, שמשה הוסיף מדעתו. כי ביום ו' בסיון שהי' הזמן [המיוחד] מהקב"ה [ליתן ביום זה את התורה הק'], אותו העת הי' מופשט מגשמיות, והי' כולו רוחניות, וגם ישראל היו מופשטים מגשמיות, שנעקר יצר הרע מלבן³⁷, על כן לא היו יכולים [בני] ישראל אז לקבל [את] התורה, שעיקר זכיתם להתורה [מה שזכו הם יותר מן המלאכים] הי' מצד הגשמיות שבהן. [וזהו הטעם שהמתין הקב"ה] עד יום ז' בסיון, שמשה הוסיף מדעתו, והי' נאחז קצת בגשמיות, מצד שהזמן בא מדעת בשר ודם, ואז היו יכולין לקבל התורה.

[ט]

ישׁוב קושיית המג"א ודברי הרמ"ע מפאנו

ישׁוב קושיא ד': וזהו הכוונה לרמז על יו"ט שני של גליות, שטעם יו"ט שני של גליות הוא מצד התגשמות שלנו שאין יודעים הזמן המדויק, ומטעם זה עצמו [שאנו מתגשמים בעוה"ז] זכינו לקבלת התורה

וזהו שמרומז ליו"ט שני של גליות, כי הטעם של יו"ט שני של גליות, הוא מצד שנתגשמו הבריות, ולא היו יודעים לכוון העת במכוון, וזהו גם כן הטעם [על] קבלתן התורה ביום ז' בסיון כנ"ל.

ישׁוב קושיא ג': עיקר היו"ט נשאר על ו' סיון להורות שגם עבודה שבא במדריגה גבוה חשוב לפני הקב"ה

השמים' (תהלים שם, ב'), אמר לו הקב"ה למשה החזיר להן תשובה, אמר לפניו רבש"ע מתיירא אני שמא ישרפוני בהבל שבפיהם, אמר לו אחוז בכסא כבודי וחזור להן תשובה, שנאמר (איוב כ"ו, ט') 'מאחז פני כסא פרשז עליו עננו' ואמר ר' נחום מלמד שפירש שדי מזיו שכינתו ועננו עליו, אמר לפניו רבונו של עולם תורה שאתה נותן לי מה כתיב בה וכו', שוב מה כתיב בה (שמות כ, י"ג) 'לא תרצח לא תנאף לא תגנוב קנאה יש ביניכם? יצר הרע יש ביניכם?', מיד הודו לו להקב"ה שנאמר (תהלים שם, י') 'ה' אדונינו מה אדיר שמך' וגו' ואילו 'תנה הודך על השמים' לא כתיב".

³⁷ **במדרש רבה** (שהש"ר פרשה א' סימן ט"ו): "רבי נחמיה אמר בשעה ששמעו ישראל 'לא יהיה לך' (שמות כ, ג.) נעקר מלבם יצר הרע, באו אצל משה, אמרו לו משה רבינו תעשה את פרוזביון שליח בינותינו, שנאמר (שם, ט"ז) 'דבר אתה עמנו ונשמעה ועתה למה נמות', ומה הנייה יש באבדה שלנו, מיד חזר יצר הרע למקומו, חזרו על משה, ואמרו לו משה רבינו לוואי יגלה לנו פעם שני, הלואי 'שקני מנשיקות פיהו' (שה"ש א', ב'), אמר להם אין זו עכשיו אבל לעתיד לבא הוא דכתיב (יחזקאל ל"ו, כ"ו) 'והסירותי את לב האבן מבשרכם'. וכע"ז **בפסיקתא** (פס"ר פרק מ"א סימן ל'): "בשעה שאמרו ישראל נעשה ונשמע נעקר יצר הרע מלבם".

וכוונת רבינו שממה שמצינו שנעקר יצה"ר אף ביום ז' כששמעו הב' דברות הראשונות מפי הקב"ה בעצמו, מוכח שאילו הי' ניתן התורה ביום ו', ביום שהוקבע מהקב"ה בעצמו, הי' זה בבחינה גדולה מאוד, ואף אם שומעין את הדברות האחרות מפי משה רבינו ע"ה, הי' נעקר יצה"ר מלבם, וא"כ חוזרת טענת המלאכים למקומם, מה אנוש כי תזכרנו, ותנה הודך על השמים, ורק כיון שניתן ביום שנקבע ע"י משה רבינו, ע"כששמעו שאר הדברות מפי משה רבינו ע"ה, ע"ז חזר היצר הרע בלבם, ודו"ק.

ואף על פי שקבלו התורה בז' בסיון, מכל מקום נשאר ו' בסיון גם כן ליומא טבא, מחמת שכוונת הקב"ה הי' אז ליתן התורה, ומוכח מזה שגם זה חשוב מאוד בעיני הקב"ה אם עובדים אותו מתוך מדרגות גדולות, דו' מסיון מרומז לזה, [שאף] דמופשט מגשמיות הי', ואף על פי כן עשה אותו לעיקר יו"ט.

[י]

הצדיקים שוכחים את מעשיהם הטובים שעשו

בשם הרה"ק מהרצ"ה מזידיטשוב זי"ע: 'כי זוכר כל הנשכחות אתה' שהקב"ה זוכר מה שהאדם שוכח, וע"כ אם שוכח את מעשיו הטובים אין הקב"ה ממחר לזכרו ולשלמו, ואם זוכר את מעשיו הרעים לשוב עליהם אין הקב"ה זוכרו לענשו ע"ז

והנה ידוע דברי **מרן הקדוש מהרצ"ה מזידיטשוב זי"ע**³⁸ על מה שאומרים בתפלת מוסף דראש השנה (בהתפלה אחר סדר זכרונות), על 'כי זוכר כל הנשכחות אתה הוא מעולם'. ופירוש הוא ז"ל, דמה שאדם שוכח זאת זוכר הקב"ה, היינו אם אדם עושה מצוה ושוכח מזה שעשה המצוה, ואין לו שום גיאות מזה, זוכרו הקב"ה,

³⁸ פ"י זה נאמר מפי הרבה צדיקי עולם מצוקי ארץ זי"ע, כולם נתנבאו בסגנון אחד, ונפרט את מקצתם:

[א] הרה"ק רבי ר' **שמעלקא מניקלשבורג זי"ע** - כ"ה בספרו **נזיר השם** ובספרו **סמיכת משה** (בהקדמת נכד המחבר, שהביא שם כמה חידו"ת בשמו). וכ"ה בשמו בספר **בארות המים** (רימנוב, מאמר יקוו המים): "עוד ראיתי להביא בזה מאמרים קדושים ששמעתי בשם הרה"ק מאורן של ישראל מהר"י מרוזין זצוק"ל זכ"ע ועכ"י... כי זוכר כל הנשכחות אתה הוא מעולם, פ"י בזה הרה"ק הנ"ל וכו' [עיי"ש שהביא פ"י זה], וכמדומה לי שאמר זאת בשמיה דהגוה"ק מוה"ר שמעלקי מניקלשפורג זכ"ע ועכ"י". וכ"ה בספר **שמן הטוב** (תולדות וענינים מהרה"ק מניקלשבורג זי"ע, אות קנ"ח), ועוד.

[ב] הרה"ק ר' **לוי יצחק מבארדיטשוב זי"ע** - ראה בסמוך שהרה"ק בעל **אהבת ישראל מוויזניץ זי"ע** אמרו לפני רבינו בשמו.

[ב] הרה"ק רבי ר' **משה לייב מסאסוב זי"ע** - כ"ה בספר **אביר יעקב** (סאדיגורא, י"ג תשרי): "זה שמעתי פעם מאמור"ר הק' (הרה"ק ר' ישראל מסאדיגורא זי"ע) זי"ע ועכ"י, כמדומה בשם הרבי ר' משה לייב מסאסוב". וכע"ז בספר **אהלי יעקב** (הוסיאטו, פ' תשא עמ' קצ"ח): "מצאתי בשם זקני הרבי ר' משה לייב זצוק"ל".

[ג] הרה"ק ר' **יהודא צבי מראזלא זי"ע** - כ"ה בספרו **תעלומות חכמה** (בהקדמת נכד המחבר, שם הביא כמה ליקוטים מכתב ידו, אות א'), וכ"ה בשמו בספה"ק **אמרי יוסף** (ספינקא, פ' מקץ עה"פ ויקרא יוסף): "גם שמעתי בשם הצדיק הקדוש מראזל זצ"ללה"ה", וכ"ה בשמו בספר **עשר קדושות** (מערכת ז', ערך הרה"ק מראזלא זי"ע אות כ'). [ואולי כוונת רבינו לזה, וצ"ע]

[ד] הרה"ק **מהר"ש מבעלזא זי"ע** - כ"ה בספר **מהר"ש** (לראש השנה, פיסקא הראשונה).

[ה] הגאון בעל **ברוך טעם זצ"ל** - בספר **שפת אמת** (ברעזשאן, פ' יושב) כתב בה"ל: "וכמו ששמעתי מפה קדוש גאון ישראל וקדושו ה"ה רשכבה"ג מוה" חיים זללה"ה אבד"ק סאנץ שאמר בזה הלשון וכו', עוד אמר בשם חותנו הגאון רשכבה"ג מלייפניק בזה הלשון וכו' [עיי"ש שהביא פ"י זה], ודפח"ח, והועתק משם בספר **אהל ברוך** (תולדות וענינים מהגאון בעל ברוך טעם זצ"ל, אות נ"ד).

[ו] הרה"ק **מרוזין זי"ע** - כ"ה בספר **בארות המים** (רימנוב, הנ"ל), ועיי"ש שכמדומה אמר זאת בשם הרה"ק מניקלשבורג זי"ע, וכ"ה בספר **בארות המים** להרה"ק ר' **יצחק מבענדר זי"ע** (תהלים מ"ב): "שמעתי בשם הרה"ק מרוזין זי"ע", וכ"ה בספר **כנסת ישראל** (עמ"נ ג'), ובספר **שמועות טובות** (עמ"נ לב), וכן הגאון רבי **מאיר אריק זצ"ל** בספרו **טל תורה** (פ' תבא) הביאו בשם הרה"ק מרוזין זי"ע.

משא"כ אם אדם זוכר המצוה שעשה, ויש לו גיאות מהמצוה, הקב"ה אין נותן לו שכר בעד מצוה זו כא[י]לו לא זכרו.

ו[כן] להיפוך ח"ו, אם אדם עושה עבירה, ושוכח מזה שעשה עבירה ואין עושה תשובה על אותו העבירה, הקב"ה זוכר העבירה ומענישו עליה, משא"כ אם הוא זוכר העבירה ועושה תשובה עליה, עושה הקב"ה את עצמו כא[י]לו שכח העבירה, ודברי **פי חכם חן, ומתוק לחיך**³⁹.

[י"א]

ישוב הקושיות ודיוקים בגמ' פסחים

ישוב קושיא ב' בגמ' פסחים: רב יוסף ה' עניו גדול שסבר שעבודתו במדרגה הגדולה לא נחשב לכלום, וגם שכח כל עבודתו שעבד עד שהגיע למדרגתו הגבוה, ורק ממה שניתנה תורה ביום ו' שמזה מוכח שחשוב לפני הקב"ה מדרגה זו ראה שעבודתו חשוב מאוד לפני המקום

והנה מסתמא גם רב יוסף שכח מזה שהי' לו עבודה גדולה [בשנות נעוריו, ובתחלת ימי העבודה], עד שבא למדרגת ענוה שהי' מופשט מגשמיות, ו[אז כשהגיע למדרגה זו] לא הי' נחשב בעיניו עבודתו לכלום, מחמת שהי' מופשט מגשמיות [וכמו שנתבאר שגם משה רבינו ע"ה הי' לו מדת ענוה זו, שחשב שעבודתו המופשטת מן הגשמיות אינו נחשב לכלום, כנ"ל]. אולם מזה שראה שהקב"ה קבע [את יום] ו' בסיון ליו"ט [של קבלת התורה, אף שבפועל נתנו את התורה ביום ז' סיון], ראה שגם זה נחשב אצל הקב"ה, כנזכר לעיל (אות ט, ד"ה ואע"פ).

ישוב קושיא א' בגמ' פסחים: וע"כ תלאו דוקא ביום ו' שבו ניתנה תורה, שמזה מוכח שגם העבודה במדרגות גדולות חשוב לפני המקום, ואדרבא היא אצל הקב"ה לעיקר

וזוהו [שאמר רב יוסף ביומא דעצרתא, דהיינו ביום א' של חג השבועות] 'אי לאו האי יומא [- ו' סיון] דקא גריס', היינו דמזה מוכח דגם מי שמופשט מגשמיות עובד הקב"ה גם

³⁹ סיפר כ"ק אדמו"ר בעל תורת מרדכי **מוויזניץ מאנסי** זצ"ל [בדברי הספד על רבינו, במסיבת מלו"מ לטובת מוסדותיו בב"פ, **מוצ"ש לך תשמ"מ** (ונדפס בספר "דרשות", ח"א עמ' ל"ט), ובשיחה עם מערכת **"נחלת רבותינו"** (ונדפס בספר באילנא דחיי, ח"א עמ' כ"ט. ובקובץ גינת וורדים ח"ז עמ' מ"ה)] שבקיץ תרצ"ה בא רבינו בהיותו אבד"ק קראלי לבקר את זקינו הרה"ק בעל **אהבת ישראל מוויזניץ** זי"ע בק"ק גראסווארדיין יצ"ו, ואחר הביקור סיפר לו זקינו, שהוא אמר לפני רבינו מימרא זו בשם הרה"ק **מבארדיטשוב** זי"ע [יש להעיר שבספרו **אהבת ישראל** (פ' ויצא, אות קנ"א) הביא פי' זה בשם ספה"ק], והוסיף לו רבינו, שלפי"ז מובן למה וידוי מעשרות נקראת 'ידיוי', דלכאורה קשה הלא אומרים שם שעשו הכל כמו שציוונו השי"ת, וכמו שאומרים 'בערתי הקודש מן הבית', 'עשיתי ככל אשר ציויתנו', אלא - אמר רבינו לפני הרה"ק בעל אהבת ישראל זי"ע - דלפי הנ"ל מובן היטב שהוידוי היא זאת שאומרים 'לא עברתי ממצותיך ולא שכחתי', שלא שכחו הדברים הטובים שעשו.

[ומשם מובא פי' זה ג"כ בספר **טיב לבב** (פ' תבא, עמ' תצ"ד). ויש להעיר שכבר כתבו פירוש זה הגה"ק בעל **דרכי תשובה ממונקאטש** זי"ע בספרו **תפארת בנים** (פ' תבא; ועיי"ש שהביא פי' הנוסח הנ"ל ע"פ הידוע מספרים), והגאון רבי **מאיר אריק** זצ"ל בספרו **טל תורה** (פ' תבא; וכתב פי' הנוסח בשם הרה"ק מרוזין זי"ע כנ"ל), ורבינו הביא ג"כ פי' זה בשם צדיקי קמאי **בדרשת תקי"ש שנת תשכ"ג** לפ"ק (דברי יואל לר"ה, אות פ"א).

זה נחשב אצל הקב"ה, ואדרבא הוא אצלו לעיקר, 'כמה יוסף איכא בשוקא', היינו דמה נחשב הוא בעבודתו.

[י"ב]

ישׁוב הקושיות ודיוקים בפרשת קבלת התורה

ובזה נבוא לבאר הדקדוקים שהתחלנו, 'כה תאמר לבית יעקב', היינו לפשוטי עם המכונים (זה"ק פ' בלק, דף ר"י ע"ב)⁴⁰ בשם יעקב, תאמר אמירה רכה, 'ותגיד לבני ישראל', לבני עלי' תאמר דברים קשים כגידין. והדר מפרש מה יאמר להם, 'והייתם לי סגולה מכל העמים, כי לי כל הארץ'.

פחיתות העמים ניכר בנתינת התורה ישראל שהם ג"כ בשר ודם, משא"כ אם היו נותנים התורה להמלאכים

היינו דאם הי' הקב"ה [נ]תן [את ה]תורה למלאכים, לא הי' נראה פחיתות העמים, כי היו אומרים מה לנו להתדמות למלאכי מעלה, אבל עתה שהקב"ה נתן התורה לישראל, שהמה בשר ודם כמותם, ו[בכל זאת] עובדים הבורא יתברך [בכוחות הארציות המוטבעים בהם, הרי]ן מזה נראה וניכר פחיתות העמים [שלא רצו לקבל התורה, ולשעבד הרציות שלהם להקב"ה].

ישׁוב קושיא ב': עם ישראל הם לסגולה לפני הקב"ה כיון שהם עובדים את הבוכ"ע אף בהארציות שלהם, משא"כ אומות העולם שאינם עובדין את השי"ת

וזהו 'והייתם לי סגולה מכל העמים', היינו עי"ז תהיו אצלי חביבים מכל העמים, 'כי לי כל הארץ' היינו אפילו הארציות שלכם הם ג"כ שלי, שאתם עובדים אותי עם הארציות שלכם, ולאומות העולם [אף ש]יש [להם] ג"כ ארציות די והותר, [נהיו יכולים על ידו לעבוד את השי"ת בבחינה הרצוי, לא רצו לקבל התורה] ואין עובדים אותי.

ישׁוב קושיא א': כשאמר הקב"ה שחביבות בני ישראל הוא שהם עובדים את השי"ת אף בארציות שלהם, הי' זה דברים רכים לפשוטי עם שיוכלו לעבוד את השי"ת אף בהארציות שלהם, אבל דיבור קשה להבני עלי' שהבינו שזהו עבודת קשה שבמקדש

וזהו (ו) הי' אמירה רכה אצל הפשוטי עם כיון שראו שיכולים לעבוד הבורא יתברך עם הארציות, ויהי' להם בניקל העבודה, אולם הבני עלי' שהבינו שהוא מן העבודות הקשות שבכולן לעבוד הבורא יתברך עם הארציות כידוע, הי' להם דבר זה קשה כגיד, והבן.

זמירות דברי יואל ח"ב (לשבועות עמ'
ק"צ - קצ"ז. ותוכן הדרוש נדפס ג"כ
בדברי יואל שבועות אות פ"ז, ובליקוטי
אורה לשבועות ביאורים אות י')

⁴⁰ **בזה"ק** (שם): "מי מנה עפר יעקב וגו' הא אוקמוה, אלא א"ר יוסי תרין דרגין אינון, יעקב וישראל, בקדמיתא יעקב ולבתר ישראל, ואף על גב דכלא חד, תרין דרגין אינון, דהא דרגא עלאה ישראל הוא".

”מה שחנני השי”ת ביום א’ דשבעות עטר”ת לפ”ק

פה ק”ק סאטמאר יע”א”

[קרעפל פשעטל יום א’ דשבעות שנת תרע”ט לפ”ק]

תוכן הסוגיא = א] **ישׁוב דעת הרמב”ם בסוגיין**: הוכחת הרמב”ם דגם ברעפים ישנים יש חיסום, הוא מקושיית הצל”ח, דלכאורה למה חייבין הא הוי דבר שאין מתכוין, והתירוץ ע”ז הוא דשאני הכא שיש פסיק רישא, ואם נימא דברעפים ישנים ליכא חיסום לא הוי פסיק רישא, דהא אפשר לעשותו באופן היתר [וכסברת המרכבת המשנה], אלא על כרחך דגם ברעפים ישנים איכא חיסום

ב] **ישׁוב קושיית הצל”ח בסוגיין**: כיון שכוונתו לצלות באופן איסור [דליכא אופן לעשותו בהיתר, דגם ברעפים ישנים יש חיסום], הו”ל פסיק רישא, אף אם לבסוף לא יתקיים האיסור, דהכל תלוי בכוונתו

ג] **ישׁוב דעת הרא”ש בסוגיין**: מדברי ריש לקיש שאוקי את הברייתא דוקא ברעפים חדשים ומטעם חיסום, מוכח דלא ס”ל טעם דלבודקן כלל. שאם ס”ל חיסום רק ברעפים חדשים, קשה הא הו”ל דבר שאינו מתכוין. ואי אפשר לתרץ שהוא פסיק רישא, דהלא אפשר לעשות צלי’ זו באופן היתר, דהיינו ע”י רעפים ישנים [וא”כ אינו פסיק רישא לסברת המרכבה”מ הנ”ל]. ועל כרחך צ”ל כמ”ש הצל”ח דס”ל כרבי יהודא ודלא כהילכתא, וקשה למה לא אמר טעם דלבודקן שהוא אליבא דהילכתא, אלא מוכח דלא ס”ל כלל טעם דלבודקן

בתוך הסוגיא = סוגיית הגמרא דליבון רעפים // ברא”ש: להלכה נקטינן הטעם דאין מלבנין ביו”ט הוא מפני שצריך לחסמן, וא”כ לא מחזקינן ריעותא ביו”ט [ומותר לשחוט בהמות שצריכים בדיקה] // **קושיות המהרש”ל על הרא”ש**: דילמא חוששין לשני הטעמים, וא”כ דילמא חוששין גם לטעמא דלבודקן, ועוד דהלא ר’ ירמי’ דמוקי טעם מתני’ משום שצריך לחסמן מ”מ איבעיא ליה אם מחזקינן ריעותא // **ברמב”ם**: הרמב”ם בהל’ יו”ט לא חילק בין קדירות חדשים לישנים, וצ”ע למה // **וביותר קשה**: שהרמב”ם עצמו בהל’ שבת הביא הברייתא ואחד שופת את הקדירה וכו’ כולן חייבים, ומוכח דס”ל הטעם משום חיסום, וא”כ קשה ביותר למה לא חילק בין חדשים לישנים // **קושיית הצל”ח**: למה חייבין בקדירה חדשה משום ליבון רעפים, הא הוי דבר שאין מתכוין // **בברייתא**: התולש עולשין וכו’ אם לאכילה כגרוגרות וכו’ אם לייפות את הקרקע כ”ש // **בגמ’**: מיירי באגם או בארעא דחבריה // **קושיית האחרונים על הרמב”ם**: למה לא הזכיר האוקימתות של הגמ’ // **סברת המרכבת המשנה בענין פסיק רישא**: אם אפשר לעשות המלאכה באופן היתר, לא הוי פסיק רישא אף שעושה אותה באופן איסור, ורק אם אי אפשר לעשות מלאכה זו באופן היתר אז נקראת ‘פסיק רישא’ // **ודו”ק כי נכון היא מאוד**

סוגיית הגמרא דליבון רעפים

במשנה⁴¹ (ביצה ל"ג ע"א) ואין מלבנין את הרעפים לצלות בהן. **ובגמרא⁴²** (שם ע"ב) מאי קא עביד, אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן הכא ברעפים חדשים עסקינן מפני שצריך לבדקן, ואמרי לה מפני שצריך לחסמן.

תנן התם (חולין נ"ו ע"א) דרסה וכו' [או שטרפה בכותל או שרצתה בהמה ומפרכת ושהתה מעת לעת ושחטה כשרה, א"ר אלעזר בר ינאי משום ר' אלעזר בן אנטיגנוס] צריכה בדיקה. בעא מיניה ר' ירמיה מרבי זירא מהו לשחטה ביום טוב וכו' [מי מחזקינן רעותא ביום טוב או לא], אמר ליה תנינא אין מלבנין את הרעפים כו' [לצלות בהן, והוינן בה מאי

⁴¹ **במתני'** (שם): **"ואין מלבנין [פ' רש"י: באור] את הרעפים [- לבנים] לצלות בהן [פירושו רש"י: ובגמ' מפרש טעמא].**

⁴² **בגמ'** (ל"ג ע"ב - ל"ד ע"א): **"[- איתא במתני'] ואין מלבנין את הרעפים. מאי קא עביד, אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן הכא ברעפים חדשים עסקינן, מפני שצריך לבדקן [- פירושו רש"י: אם יוכלו לקבל ליבונה, הלכך ביו"ט לא, דלמא פקעי, ואשתכח דטרח שלא לצורך], ואמרי לה מפני שצריך לחסמן [פ' רש"י: להקשותם. בהיסק ראשון הם מתחזקין ומתקשים. הלכך אע"ג דלצורך יו"ט נמי הוא, דהא צולין עליהם, מיהו כיון דבהיסק זה נעשה כלי, אסור].**

תנן התם [פ' רש"י: באלו טרפות (חולין נ"ו ע"א)], דרסה או שטרפה בכותל [פ' רש"י: אדם שדרס על העוף, או שזרקו וחבטו בכותל], או שרצתה בהמה ומפרכת [פ' רש"י: ואינה יכולה לעמוד], ושהתה מעת לעת [פ' רש"י: יום אחד שלם], ושחטה כשרה.

א"ר אלעזר בר ינאי משום ר' אלעזר בן אנטיגנוס צריכה בדיקה [פ' רש"י: כי שהתה מעת לעת נמי צריכה בדיקה לאחר שחיטה, שמא נשתברו רוב צלעותיה, או נשברה השדרה ונפסק החוט שלה, או אחד משאר מיני טריפות. ושהייה דמעת לעת איצטריך, דאי לא שהתה אע"פ שבדקה ולא מצא סימן טריפות, טריפה, שזו היא אחת משמונה עשרה טריפות, ונקרא (חולין נ"א ע"א) 'רסוקי איברים', שאבריה מתפרקין כולן, ואע"פ שאין רושם ניכר בה. וזהו סימנה אם שהתה מעת לעת בידוע שלא נתרסקו אבריה, דקים להו לרבנן מסיני דריסוק אברים אינה מעת לעת, אבל שאר מיני טריפה חיה כל שנים עשר חודש].

בעא מיניה ר' ירמיה מרבי זירא מהו לשחטה ביום טוב [פ' רש"י: מי חיישינן הואיל וצריכה בדיקה ואתיליד בה ריעותא], מי מחזקינן רעותא [פ' רש"י: בגוה, משום חשש איסור מלאכה ביו"ט, דילמא משתכח טריפה ונמצא שוחטה שלא לצורך. בשלמא שאר בהמות, אע"ג דמחמירין אנפשיין ובדקינן, מיהו סמכינן ארובא, ורוב בהמות אינן טרפות, הכא מאי] ביום טוב [פ' רש"י: כלומר, משום חומר מלאכה ביו"ט], או לא.

אמר ליה, תנינא אין מלבנין את הרעפים לצלות בהן, והוינן בה מאי קא עביד, ואמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן הכא ברעפים חדשים עסקינן, מפני שצריך לבדקן [פ' רש"י: וחיישינן דילמא פקעי. אלמא מחזקינן ריעותא, משום חומר יו"ט, שלא ללבנן]. אמר ליה אנן מפני שצריך לחסמן' מתנינן לה [פ' רש"י: ולא משום חשש פקיעה, אלא דודאי משוי ליה מנא בהיסק זה].

תניא, אחד מביא את האור, ואחד מביא את העצים, ואחד שופת את הקדרה [פ' רש"י: מושיבה ריקנית על האור]. ואחד מביא את המים, ואחד נותן בתוכו תבלין, ואחד מגיס [פ' רש"י: מנער בכף], כולן חייביין וכו'. בשלמא כולהו קא עבדי מעשה [פ' רש"י: מביא את האור - משום מבעיר את החלת, דכשמוליה היא מתלבנה מרוח הליכנו. ומביא את העצים לאור - משום מבעיר וכו'. נותן מים ותבלין ומגיס - משום מבשל, שאף הוא אב מלאכה], אלא שופת את הקדרה מאי קא עביד, אמר רבי שמעון בן לקיש הכא בקדרה חדשה עסקינן [פ' רש"י: שנותנין אותה רקנית על האור לחסמה], ומשום לבון רעפים נגעו בה [פ' רש"י: משום הך גזירה גופא שאסרו ללבן רעפים, נגעו גם בזו]."

קא עביד, ואמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן הכא ברעפים חדשים עסקינן] מפני שצריך לבדוק, אמר ליה אנן מפני שצריך לחסמן מתנינן לה.

תניא אחד מביא את האור כו' [ואחד מביא את העצים] ואחד שופת את הקדרה כו' [ואחד מביא את המים ואחד נותן בתוכו תבלין ואחד מגיס] כולן חייבין כו', [בשלמא כולהו קא עבדי מעשה אלא] שופת את הקדרה מאי קא עביד, אמר רבי שמעון בן לקיש הכא בקדרה חדשה עסקינן ומשום לבון רעפים נגעו בה.

[ב]

דעת הרא"ש בסוגיין

ברא"ש: להלכה נקטינן הטעם דאין מלבנין ביו"ט הוא מפני שצריך לחסמן, וא"כ לא מחזקינן ריעותא ביו"ט [ומותר לשחוט בהמות שצריכים בדיקה]

וברא"ש (סימן ט"ו) כתב, אהא דמסיק ר' ירמ' אנן מפני שצריך לחסמן מתנינן לה: "ונראה (דהכא) [דהכי] הלכתא, דהא ריש לקיש סבר כי האי לישנא, דקאמר הכא בקדירה חדשה עסקינן ומשום ליבון רעפים נגעו בה. והיינו משום חיסום דאיכא חיוב חטאת משום מכה בפטיש, אבל משום שצריך לבדוק ליכא חיוב חטאת", ע"כ.

[ג]

קושיות המהרש"ל על הרא"ש

[א] דילמא חוששין לשני הטעמים, וא"כ דילמא חוששין גם לטעמא דלבודקן

[א] **ובים של שלמה**⁴³ (סימן י"ט), ומובא **בקרוב נתנאל** (אות ג'), מקשה על הרא"י שהביא הרא"ש ז"ל מריש לקיש, דילמא תרווייהו איתא, דחיישינן לבודקן ולחוסמן, ומאן לימא לן דלבודקן לא חיישינן.

[ב] ועוד דהלא ר' ירמ' דמוקי טעם מתני' משום שצריך לחסמן מ"מ איבעיא ליה אם מחזקינן ריעותא

[ב] ועוד הא ר' ירמיה דמוקי מתני' לחוסמן [שאמר "אנן מפני שצריך לחסמן מתנינן לה"], ואפילו הכי קא מיבעי' לי' אי מחזקינן ריעותא, ואם כן מאי סיוע מריש לקיש דסבירא ליה לחוסמן.

[ד]

⁴³ **בים של שלמה** (ספ) אחר שהביא דברי הרא"ש הנ"ל, כתב: "וכן דעת הרמב"ם והרשב"א להקל. ולא אבין דבריהם, [א] דאילו חיישינן לישנא קמא דרבי יוחנן דאמר מפני שצריך לבדוקן ליתא לדריש לקיש לגבי רבי יוחנן, [ב] ועוד דילמא תרווייהו איתא, דחיישינן לבודקן ולחוסמן, ומאן לימא לן דלבודקן לא חיישינן. [ג] ועוד הא רבי ירמיה דקבעיא מתני' לחוסמן, ואפילו הכי קא מבעיא (לן) [ליה] מי מחזקינן ריעותא, וא"כ מאי סיועא מריש לקיש דס"ל לחוסמן".

דעת הרמב"ם בסוגיין

קושיא ג': הרמב"ם בהל' יו"ט לא חילק בין קדירות חדשים לישנים, וצ"ע למה

[ג] והנראה לי בשיבוש דברי הרא"ש. בהקדם ליישב דברי הרמב"ם⁴⁴ (הלכות יו"ט פ"ג הל' י"א) דהעתיק המשנה אין מלבנין את הרעפים לצלות או לאפות עליהן מפני שמחמסן, ולא חילק בין חדשים לישנים.

קושיא ד': וביותר קשה שהרמב"ם עצמו בהל' שבת הביא הברייתא ואחד שופת את הקדירה וכו' כולן חייבים, ומוכח דס"ל הטעם משום חיסום, וא"כ קשה ביותר למה לא חילק בין חדשים לישנים

[ד] וביותר⁴⁵ **תפסור**⁴⁶ עליו, דבפרק ט' מהלכות שבת⁴⁷ (הל' ד') העתיק הברייתא 'האחד מביא את האור כו' ואחד שופת את הקדירה כו' [ו] לן חייבים', ושם הטעם בהכרח משום חיסום⁴⁸, כמו שכתב הרא"ש (שם), ולא הפריש בין חדשים לישנים⁴⁹.

⁴⁴ **רמב"ם** (שם): "אין מלבנין את האבנים לצלות או לאפות עליהן, מפני שמחמסן".

⁴⁵ כוונת רבינו, דאף שעל קושיא הראשונה י"ל כמ"ש **המגיד משנה** (שם, ד"ה אין מלבנין) שס"ל להרמב"ם לחומרא דאפילו ישנים אסור, וביאר הלחם משנה (שם, ד"ה אין מלבנין) הכא בקדירה חדשה עסקינן, זהו רק לישנא קמא בגמ' שאין מלבנין משום דצריך לבודקן, אבל לישנא בתרא דצריך לחסמן אין חילוק בין חדשים לישנים, דגם בישנים יש חשש זה. [וכ"כ **הים של שלמה** (שם סימן י"ט) ו**הביאור הגר"א** (סימן תק"ח ס"א, ד"ה מפני שמחמסן) ו**הצל"ח** (ד"ה א"ל, מובא להלן בהערה) ושאר אחרונים].

וע"כ כתב רבינו שביותר קשה ממה שהרמב"ם עצמו כתב דברי הברייתא המובא בגמ' אח"כ שכולן חייבים, אף השופת את הקדירה, ושם בהכרח הטעם משום חיסום, וכאמור, וא"כ קשה למה לא חילק בין חדשים לישנים.

⁴⁶ כן הקשו בשו"ת **חוות יאיר** (סימן קנ"ח, הו"ד בקרבן נתנאל הנ"ל), ו**בשער המלך** (הל' יו"ט פ"ג הל"א), ו**בהגהות רעק"א** (הל' יו"ט שם, נדפס ברמב"ם מהדורת שתי פרענקל), ו**במחצית השקל** (סימן תק"ח סק"ב), ובשאר אחרונים. דעל כרחק קאי החילוק שבגמ' גם לטעם דצריך לחסמן, שהברייתא [שהעתיק הרמב"ם (בהל' שבת שם)] שכתב "כולן חייבים", אזיל בודאי להטעם דצריך לחסמן, דרק לטעם זה יש חיוב חטאת.

⁴⁷ **רמב"ם** (שם): "אחד נתן את האור, ואחד נתן את העצים, ואחד נתן את הקדרה, ואחד נתן את המים, ואחד נתן את הבשר, ואחד נתן את התבלין, ובא אחר והגיס, כולם חייבים משום מבשל, שכל העושה דבר מצרכי הבישול הרי זה מבשל. אבל אם שפת אחד את הקדרה תחילה, ובא אחר ונתן את המים, ובא אחר ונתן את הבשר, ובא אחר ונתן את התבלין, ובא אחר ונתן את האור, ובא אחר ונתן עצים על האור, ובא אחר והגיס, שנים האחרונים בלבד חייבין משום מבשל".

⁴⁸ שרק ע"ז יש חיוב חטאת, משום מכה בפטיש.

⁴⁹ ובאמת על דברי הרמב"ם שם בהל' שבת כבר הקשה **בהשגת הראב"ד** (שם) כן על הרמב"ם, וז"ל: "אחד נתן את האור וכו'. א"א, **בגמרא** (ביצה ל"ד ע"א) מוקי לה בקדרה חדשה, ומשום לכוון רעפים נגעו בה".

[אלא **שבלחם משנה** (בהל' יו"ט שם) כתב **שהמגיד משנה** (בהל' שבת שם) לא חש ליישבו, לפי שסמך על מ"ש בהל' יו"ט שהרמב"ם מחמיר אף בישנים, וס"ל דאוקימתת הגמ' הוא רק לטעם דצריך לבודקן, והרמב"ם חייש

[ה]

קושיית הצל"ח בסוגיין

קושיית הצל"ח: למה חייבין בקדירה חדשה משום ליבון רעפים, הא הוא דבר שאין מתכוין

[ה] והנראה לי בישובו, על פי דברי הצל"ח⁵⁰ כאן (ד"ה אמר רבי שמעון), שהקשה אהא דחייב חטאת בקדירה חדשה משום ליבון רעפים, הא הוא דבר שאין מתכוין, דאטו איהו מכוין לחסמן איהו לבשל מכוין.

שוב קושיא ה': אף שהוא דבר שאינו מתכוין חייב משום דהוי פסיק רישא

ומתרץ משום דהוי פסיק רישא שבודאי מחסמן.

קושיא ו': הלא אפשר שתפקע לגמרי ולא יהיה מכה בפטיש, וא"כ אינו פסיק רישא

[ו] אלא דהדר מקשי איך הוי פסיק רישא, והלא אפשר שתפקע לגמרי ואין כאן מכה בפטיש, ואפילו לא נתפקע מכל מקום בתחלה לא הוי פסיק רישא, ואיך חייב חטאת, ומדחיק בישובו. ולבסוף מסיק דהך 'ואחד שופת את הקדירה' שמתחייב משום ליבון רעפים, או דאתיא כרבי יהודא (שבת מ"א ע"ב) דמחייב דבר שאין מתכוין, או דמיירי במתכוין לחיסום הקדירה.

[ז]

סברת ה'מרכבת המשנה' בענין פסיק רישא

לטעם של חיסום וס"ל שזה שייך אף בישנים, אמנם כאמור הביא רבינו קושיית גדולי האחרונים ז"ל שמהברייתא מוכח דאף ללישנא בתרא שהטעם שאין מלבנים הוא משום חיסום, זהו רק בחדשים].

50 בצל"ח (סם) הביא דברי הרא"ש הנ"ל, וקושיית היש"ש עליו, וכתב ליישב דעת הרא"ש בהקדם קושיא זו, וז"ל: "ואני אומר שפיר קאמר הרא"ש, דהא יש לתמוה דחייב חטאת בקדירה חדשה משום לבון רעפים, והא הוי דבר שאינו מתכוין, דאטו איהו מכוין לחסמן, איהו לבשל מכוין, וצריך לומר דהוה פסיק רישיה שבודאי מחסמן, אלא דהאיך הוי פסיק רישיה, והלא אפשר שתפקע לגמרי ואין כאן מכה בפטיש, ואפילו לא נתפקע, מכל מקום בתחלה לא הוי פסיק רישיה, ואיך חייב חטאת, וצ"ל דלא שכיח דפקעי, ודבר דלא שכיח לא חיישינן לה כלל, ולכך מחשב פסיק רישיה". וע"פ יסוד זה כתב שם ליישב באורך דברי הרא"ש, עיי"ש.

ומיהו בהמשך דבריו כתב: "וכל זה לענין איסור יו"ט, אבל בדברי ריש לקיש לענין חיוב חטאת בשבת עכ"פ לא חיישינן לפקיעה, דאל"כ איך יתחייב משום חיסום, והרי אינו פסיק רישיה, דאי פקעי ליכא חיוב חטאת", וע"כ כתב שם בסוף דבריו: "או אם נימא דשויים הם [- פקיעת רעפים לשחיטת ספק טריפה], צריכין אנו לומר דהך 'ואחד שופת את הקדירה' שמחייב משום ליבון רעפים, או דאתיא כרבי יהודא דמחייב דבר שאינו מתכוין אפילו באיסורי שבת מן התורה, או דמיירי במתכוין לחיסום הקדירה, ועכ"פ נדחה תירוצי מה שרצייתי לתרץ קושיית היש"ש על הרא"ש".

בנרייתא: התולש עולשין וכו' אם לאכילה כגרוגרות וכו' אם לייפות את הקרקע כ"ש

בגמ': מיירי באגם או בארעא דחבריה

קושיית האחרונים על הרמב"ם: למה לא הזכיר האוקימתות של הגמ'

והנה⁵¹ **במרכבת המשנה** על הרמב"ם בהלכות שבת (ריש פרק א'), בהקשותו על **הרמב"ם**⁵² בהלכות שבת (פרק ח' הל' ה') שהעתיק השיעורים בתולש עולשין, ולא הזכיר דמיירי באגם או בארעא דחבריה⁵³.

סברת המרכבת המשנה בענין פסיק רישא: אם אפשר לעשות המלאכה באופן היתר, לא הוי פסיק רישא אף שעושה אותה באופן איסור, ורק אם אי אפשר לעשות מלאכה זו באופן היתר אז נקראת 'פסיק רישא'

והמציא סברה חדשה בענין פסיק רישא, דאפילו היכא דבאופן דעושה המלאכה אי אפשר להעשות אם לא שיעשה איסור בעשייתו, מכל מקום אם אפשר שיתקיים כוונתו באופן אחר, שלא יעשה איסור, לא הוי פסיק רישא.

דהיינו, בתולש עולשין לאכילה, דשיעורו כגרוגרות, ובפחות מזה לא מחייב, הגם דבארעא דיד' אי אפשר שלא יתנה מהתייפות הקרקע, והוי שיעורו בכל שהוא, מכל מקום כיון דעתה כוונתו לתלוש העולשין לאכילה, יוכל להתקיים כוונתו באופן אחר שלא יעשה איסור בפחות מכגרוגרות, דהיינו בארעא דחבריה, לא הוי פסיק רישא אפילו בארעא דיד'.

⁵¹ להבנת הדברים נעתיק סוגיית הגמ' בענין זה, וז"ל **הגמ'** (שבת ק"ג ע"א): **"ת"ר התולש עולשין** [פ"י רש"י: עשב שקורין קרישפ"ל], **והמזרד זרדים** [פ"י רש"י: מין קנים הם, ובעודן רכים זורדין אותם למאכל אדם, נתקשו מעט ראויין למאכל בהמה, יבשו עומדין להסקה] - **אם לאכילה** [- שיעורו להתחייב] **כגרוגרת, אם לבהמה** [- שיעורו להתחייב] **כמלא פי הגדי, אם להיסק** [- שיעורו להתחייב] **כדי לבשל ביצה קלה, אם לייפות את הקרקע** [- שיעורו להתחייב] **כל שהן**.

[- ומקשה הגמ'] **אטו כולהו לא ליפות את הקרקע נינהו** [פ"י רש"י: הרי הקרקע מתייפה מאליו], [- ומתרץ הגמ'] **רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו באגם שנו** [פ"י רש"י: שא"צ ליפות], **אביי אמר אפילו תימא בשדה דלאו אגם וכגון דלא קמיכוין**. [- והקשה בגמ'] **והא אביי ורבא דאמרי תרוייהו מודה רבי שמעון בפסיק רישיה ולא ימות**, [- ומתרץ הגמ'] **לא צריכא דקעביד בארעא דחבריה** [פ"י רש"י: לא איכפת ליה ליפות].

⁵² **ברמב"ם** (שם): **"התולש עולשין והמזרד זרדין - אם לאכילה שיעורו כגרוגרת, ואם לבהמה שיעורו כמלוא פי גדי, ואם להסקה שיעורו כדי לבשל ביצה"**.

⁵³ **במרכבת המשנה** (על הרמב"ם שם): **"בגמ'** (שבת קג ע"א) מסיק לא צריכא דעביד בארעא דחבריה, ורבינו סתם ולא חילק, עמ"ש רפ"א מהל' שבת בביאור פסיק רישא".

וז"ל **המרכבת המשנה** (שם בריש פרק א'), בהקשותו על הרמב"ם קושיא זו: **"וביותר קשה דרבינו לא חילק תגם כלל בין ארעא דידיה ובין ארעא דחבריה, ותקשה אליבי' קושיית הגמ' דהא לא נזכר בדבריו גמ' התיירוץ השני דהתם באגם שנו, וא"כ קשה אטו כלהו לאו ליפות את הקרקע נינהו, ותמנהי על כל נושאי כלי רבינו שלא הרגישו בו"**.

[וע"ד קושיא זו, עיינ בשו"ת **נודע ביהודא** (מהדו"ת או"ח סימן ל"ד), **קרן אורה** (שבת ע"ג ע"ב, ד"ה עוד צל"ע), **מנחת חינוך** (מוסק השבת, מלאכת קוצר אות ו'), שו"ת **בית יצחק** (חו"מ סימן כ"ד וסימן כ"ח), שו"ת **ערוגת הבושם** (או"ח סימן פ'), ועוד].

ופסיק רישא לא הוי אלא אי גם כוונתו אי אפשר להתקיים בשום אופן אלא שיעשה איסור בעשייתו, דהיינו מילה בצרעת (שבת קל"ב ע"ב; ביצה ח' ע"ב) דאי אפשר להתקיים מצותו למול את בנו אם לא שיקוץ בהרתו, עיין שם שהאריך בסברתו⁵⁴.

54 במרכבת המשנה (שם) האריך בכמה דקדוקים וקושיים ביסוד זה של דבר שאינו מתכוין, ואח"כ כתב: "וטרם ניישב כל התמיהות הנזכרות נעורר דקדוק נחמד, **דבערוך** (עיר פסק) פירש 'פסיק רישא ולא ימות' - הרי שצריך לדם וחתך ראש העוף אע"פ שאינו מתכוון להמיתו חייב על נטילת נשמה ע"כ, **ורבינו [הרמב"ם]** שינה וכתב (הל' שבת פרק א' הל' ו'), הרי שצריך ראש העוף לצחק בו הקטן וחתך ראשו וכו'. ולמה לא פ' רבינו כפי הערוך, הלא דבר הוא.

ולפמ"ש לא דבר ריק הוא, ונ"מ טובא בין שני הפירושים, הדנה בזבחים דף צא ע"ב איתא, המתנדב יין מביא ומזלפו ע"ג אישים, ופריך והא מכבה, ומשני ר"ש היא דאמר דשא"מ מותר. והקשה **רש"י** (ד"ה הא רבי שמעון), וא"ת והא פ"ד הוא, ותירץ דאפשר דמזלף בטפין דקין, הילכך אי נמי מזלף בטפין גסים ומכבה דשא"מ הוא ע"כ. אמנם **בתוס'** יומא (ל"ד ע"ב) ד"ה ה"מ הנזכר, מפרשים לדרך הערוך, דה"ל פ"ד דלא ניחא ל', א"נ דמנסך באמת בטפין דקים או ע"ג אברים ע"ש, ואין זה כוונת רש"י שכ' בהדיא דמותר לזלף בטפין גסין ולכבות, ודברי רש"י לכאורה קשים ההבנה, וכיוצא בזה ראיתי **בשלטי גבורים** ס"פ האורג (דף ל"ח ע"א מדפי הרי"ף אות ג), אחרי שכתב ליישב דברי הרשב"א כנזכר כתב וז"ל, ואני כתבתי בחידושי דכל מעשה שאפשר לעשות זולת הפ"ד אז אפילו עביד אותו מעשה בפ"ד שרי כי לא מתכוון לעשותו בפס"ד וכו' עכ"ל.

ונראה פשוט וברור בכוונת רש"י והשלטי גבורים דס"ל דכל דשא"מ אפי' עושה הפעולה ממש מותר, שהרי בפ"ד עכ"ו"ם דף י"ב (ע"א) בנתפזרו מעות לפני עכו"ם היה מותר לשחות ולהגביה מעות, אי לא משום מראית עין, אע"פ שהוא משתחוה ממש לעכו"ם, ואין לך פס"ד גדול מזה, אפ"ה שרי ומקרי דשא"מ, הואיל שאין כוונתו להשתחוות לעכו"ם. אלמא דעיקר הדבר שכל דשא"מ שרי אפי' עושה הפעולה של איסור ממש, דבכל העבירות שבתורה בעינן שיתכוון לשם עבירה, אבל כשאינו מתכוון לשם עבירה, אע"פ שעושה העבירה ממש, כל שלא נהנה פטור, ר"ל לאפוקי מחבלים ועריות דחייב המתעסק בהן כמבואר בכריתות (י"ט ע"ב) שכן נהנה, אלא הא דקיי"ל (שבת ק"א ע"א, טושו"ע סימן ש"כ סעיף י"ח) במסוכרייתא דנזייתא דאסור להדוקי ב"ט וה"ל פס"ד, משום דכיון שא"א בעולם לו לעשות בשום אופן בלא האיסור, הרי כשמתכוון לעשות ההיתר ה"ל כאלו מתכוון לעשות האיסור, ומקרי דבר שמתכוון, והיינו טעמא דפ"ד, ובכוונה תליא מלתא, דכל כוונה שהיא פס"ד ה"ל כאלו מתכוון לעשות האיסור, משא"כ בנתפזרו מעותיו לפני עכו"ם אפי' בשוחה ומשתתוה בפועל ללקט, כיון שאין כונתו לשחות אלא ללקט המעות, ואפשר בעולם ללקט המעות ולא ישתחוה כגון שישב ויטול כמש"ר או יטה לצדו וישתחוה כפרש"י, הילכך לא חשיבא הכוונה פס"ד, ומקרי דשא"מ, אע"פ שמשתחוה בפועל וכו'.

הרי נראה בעליל דלהכי המשיל רבנו פס"ד כשצריך ראש העוף לצחק בו, שנמצא מתכוון לחתוך ראש העוף, וא"א לחתכו מכאן וחיה ה"ל כאלו מתכוון להמיתו, משא"כ לפירוש הערוך שצריך לדם נמצא שאינו מתכוון לחתוך הראש, אלא להוציא דם והרי אפשר להוציא דם בלא המתה, מש"ה לא חשיב פס"ד אע"ג שחותך הראש בפועל, כיון שאין תכלית מגמתו אלא להוציא דם, וכה"ג תשיב דשא"מ לדרך רש"י ורבינו וכו'.

ואע"ג דבפ" כל שעה (פסחים כ"ה ע"ב) משמע דאפשר ולא קמכוון חמיר מלא אפשר ולא קמכוון, היינו דוקא היכא דמילתא דלא אפשר ולא קמכוון לא הוה פ"ד, דומיא דגורר אדם מטה כסא וספסל, דבקטנים שאפשר לישא אותם על כתפיו, חמירי מגדולים שמוכרח לגוררם, אפי' בגדולים הרבה, שכשגוררן עושה חריץ בודאי, דאין זה פס"ד, דתכלית כוונתו להעבירם ממקום למקום, ואפשר בעולם להעבירן בלא גרירה ועשיית חריץ, מש"ה לא חשיב כאלו מתכוון לעשות חריץ, ונקרא אי אפשר אע"ג דאפשר בעולם להעבירם בלא גרירה, כיון שכעת שאין לו עוזרים מוכרח לגררו, עיין **בתוס'** פ' כל שעה דף כ"ה (ע"ב) ד"ה לא אפשר וכו', אבל כל דבר שא"א בעולם שיעשה ההיתר בלא האיסור חשיב פס"ד, וכאלו הוא מתכוון לאיסור. והא דמילה בצרעת חשיב פס"ד (שבת קל"ב ע"ב; ביצה ח' ע"ב), אע"ג דאפשר בעולם למול בלא קציצת בהרת, היינו משום דמיהת כשמתכוון למול ילד זה

[ז]

סיום קושיא ו': לפי סברא זו קשה ביותר קושיית הצל"ח, ואי אפשר לתרץ
דהוה פסיק רישא, דהא אפשר לעשותו באופן היתר

ולפי סברת מרכבת המשנה מתחזק קושיית הצל"ח ביתר שאת, דהא ליבון רעפים
הוי דבר שאינו מתכוין, וליכא למימר דהוי פסיק רישא משום דודאי מחסמן, דהא
אפשר לצלות על רעפים ישנים דלית בהו חיסום.

[ח]

ישוב דעת הרמב"ם בסוגיין

ישוב קושיא ג' וקושיא ד': הוכחת הרמב"ם דגם ברעפים ישנים יש חיסום,
הוא מקושיית הצל"ח, דלכאורה למה חייבין הא הוי דבר שאין מתכוין,
והתירוץ ע"ז הוא דשאני הכא שיש פסיק רישא, ואם נימא דברעפים ישנים
ליכא חיסום לא הוי פסיק רישא, דהא אפשר לעשותו באופן היתר [וכסברת
המרכבת המשנה], אלא על כרחך דגם ברעפים ישנים איכא חיסום

ואפשר לומר דמשום הכי הוכרח הרמב"ם לומר דגם ברעפים ישנים אית בהו חיסום,
וממילא אי אפשר לו לצלות בשום אופן אלא כשיחסם והוי פסיק רישא, ואתי שפיר
הא דחייב חטאת בשופת את הקדירה.

[ט]

ישוב קושיית הצל"ח בסוגיין

ישוב קושיא ו': כיון שכוונתו לצלות באופן איסור [דליכא אופן לעשותו
בהיתר, דגם ברעפים ישנים יש חיסום], הו"ל פסיק רישא, אף אם לבסוף
לא יתקיים האיסור, דהכל תלוי בכוונתו

ואם כן לפי דברי **המרכבת המשנה** תו לא קשה קושיית **הצל"ח** איך הוי פסיק
רישא, הא אפשר שתפקע לגמרי ולא יהי' חיסום, דלפי סברתו דעיקר פסיק רישא
תלוי בכוונתו, אם אפשר להעשות כוונתו דהיינו לצלות אם לא שיעשה איסור
חיסום, ואם יפקע הכלי לא יוכל לצלות עליו, וממילא לא יתקיים כוונתו.

ומה במקום דנפיק מינ' קולא אם אומר דפסיק רישא תלוי בכוונתו, המציא
המרכבת [המשנה] סברא זו, מכל שכן הכא דלחומרא הוא סברא זאת דתלוי בכוונתו,
בוודאי דכן הוא.

חשיב פס"ר, דא"א כלל למול תינוק זה בלא קציצת בהרת, משא"כ הכא אפשר בעולם לישא ספסל
זה בלא גרירה, ואין תכלית מגמתו אלא להעביר ולא לגרור, הילכך אע"ג דעתה דאין לו עוזרים, חשיב
אי אפשר, אדרבה זה מעליותא כיון דמ"מ אין הכוונה פס"ר, ומקרי דשא"מ ושרי".

ישוב דעת הרא"ש בסוגיין

ישוב קושיא א' וקושיא ב': מדברי ריש לקיש שאוקי את הברייתא דוקא ברעפים חדשים ומטעם חיסום, מוכח דלא ס"ל טעם דלבודקן כלל. שאם ס"ל חיסום רק ברעפים חדשים, קשה הא הו"ל דבר שאינו מתכוין.

ואי אפשר לתרץ שהוא פסיק רישא, דהלא אפשר לעשות צ"ל זו באופן היתר, דהיינו ע"י רעפים ישנים [וא"כ אינו פסי"ר לסברת המרכה"מ הנ"ל].

ועל כרחק צ"ל כמ"ש הצ"ח דס"ל כרבי יהודא ודלא כהילכתא, וקשה למה לא אמר טעם דלבודקן שהוא אליבא דהילכתא, אלא מוכח דלא ס"ל כלל טעם דלבודקן

והשתא ניחא מה דדייק **הרא"ש** מריש לקיש דלית לי' לבודקן ולא מרבי ירמי', דהא לריש לקיש דמוקי דוקא בקדירה חדשה דאית בי' איסור חיסום, קשה קושיית הצ"ח איך חייב חטאת, הא הוי דבר שאינו מתכוין, וליכא למימר דהוי פסיק רישא משום דוודאי מחסמן, דהא אפשר לו לצלות ברעפים ישנים דלית בהו חיסום [וכפי שהקדמנו מדברי המרכבת המשנה, אם אפשר לעשות מלאה זו באופן היתר, לא הוי פסיק רישא, א"כ גם בנידון דידן שאפשר לצלותו באופן היתר ברעפים ישנים לא הוי פסיק רישא], ועל כרחק [צ"ל כתירוץ הצ"ח] דמוקי להא כרבי יהודא דמחייב בדבר שאין מתכוין [ודלא כהילכתא], [וע"ז קשה] לוקי מתני' בלבודקן ויהי' אליבא דהילכתא [אלא על כרחק מוכח דס"ל לריש לקיש לדינא רק הטעם דלחסמן, וס"ל דלא מחזקינן ריעותא, וכדברי הרא"ש].

בשלמא ברייתא דשופת את הקדירה, הוכרח למוקי משום חיסום, דמשום שצריך לבדקן ליכא חיוב חטאת [ובברייתא איתא 'כולן חייבין'], אבל [ריש לקיש] למה לי' למימר [בביאור דברי הברייתא, שחייבין בשופת את הקדירה] 'משום ליבון רעפים נגעו בה', דמוכח דמוקי מתני' [דליבון רעפים] דהחשש הוא משום חיסום, דאי לאו הכי יאמר [בביאור דברי הברייתא] 'משום חיסום נגעו בה' ולא משום ליבון רעפים, אלא מסתמא מוקי מתני' בהא דהחשש הוא משום חיסום, ולמה לי' למוקי מתני' שלא אליבא דהילכתא, אלא מוכח דלית לי' חשש דלבודקן⁵⁵, ושפיר דייק הרא"ש.

משא"כ רבי ירמי' אית לן למימר דאית לי' גם לבודקן, והא דלא אוקי מתני' בהא, משום דלדידי' גם בלחוסמן הוי אליבא דהילכתא דשפיר מחייב חטאת דהוי פסיק רישא משום דוודאי מחסמן, דגם ברעפים ישנים נוכל לומר דלדידי' אית בהו חיסום⁵⁶ (וכמו שנראה מדברי **הרמב"ם** כנ"ל (אות ה)), ואין ראי' דלית לי' לבודקן, ואתי שפיר.

⁵⁵ ובזה מיושב קושיא א' [של היש"ש], שקשה על הרא"ש, דדילמא חייש ריש לקיש לב' הטעמים, משום לחסמן וגם משום לבדקן, אלא שממה שנדחק לבאר את הברייתא שלא אליבא דהילכתא [כרבי יהודא, דס"ל דבר שאינו מתכוין חייב], מוכח דלא ס"ל הטעם דלבודקן, ובטעם איסור ליבון רעפים ס"ל הטעם רק משום חיסום, ודו"ק.

⁵⁶ שלא אמר כדברי ריש לקיש: "הכא ברעפים חדשים עסקינן"

סיום ישוב קושיא ג': מקור שיטת הרמב"ם הוא רבי ירמיה' דס"ל דגם רעפים
ישנים יש בהן משום חיסום

[יש לומר **דהרמב"ם** פסק כוותי' [דרבי ירמיה'], ועל כן פסק דגם ברעפים ישנים אסור משום חיסום⁵⁷].

ודו"ק כי נכון הוא מאד.

שו"ת דברי יואל (ח"ב השמטות לאו"ח סימן
קס"ב. ותוכן הסוגיא נדפס ג"כ בדברי יואל
לשבועות חידושי סוגיות, סימן ז')

57 וכ"כ כמה אחרונים בישוב דעת הרמב"ם, שהרמב"ם פסק כרבי ירמיה' דלא מחלק בין חדשים לישנים.

וז"ל **הצל"ח** (ד"ה א"ל): "ויש להקשות א"כ תפשוט לו להתירא דטעמא מפני שצריך לחסמן הא אי לא הוה צריך לחסמן היה מותר ותיפוק ליה משום שצריך לבדקן אלא ש"מ דלא מחזקינן ריעותא [- וזהו קושיית היש"ש הנ"ל (קושיא ב')].

ואפשר לומר לפי מ"ש **הרמב"ם** בפ"ג הלכה י"א 'אין מלבנין את הרעפים לצלות וכו' מפני שמחמסין, ולא חילק רבינו בין חדשים לישנים, וכתב **הרב המגיד** דהרמב"ם מפרש תחלת הסוגיא דקאמר רבה בב"ח אר"י הכא ברעפים חדשים מפני שצריך לבדקן דלטעם צריך לבדקן מיירי דוקא בחדשים, דבישנים לא שייך לבדקן, ומה דמסיים 'ואמרי לה מפני שצריך לחמסן' היינו שלשון זה מוקי משנתנו אף בישנים, דחיסום שייך גם בישנים, עי"ש במגיד משנה, ולפ"ז ליכא למפשט מזה לקולא ולומר דלא מחזקינן ריעותא, דאיכא למימר לעולם דמחזקינן ריעותא, והא דאיצטריך לטעם חיסום היינו לאסור אף הישנים.

ובזה אפשר לתרץ מה שקשה על הרמב"ם מדברי ריש לקיש בסמוך, דאמר הכא ברעפים חדשים עסקינן ומשום ליבון רעפים נגעו בה, הרי שדוקא בחדשים שייך ליבון רעפים, והאיך סבר הרמב"ם דגם בישנים שייך ליבון רעפים, כיון שלא מצאנו בגמרא שום חולק על ריש לקיש בזה, ולפי מה שכתבתי נוחא, כיון דר' ירמיה גופיה מתני מפני שצריך לחסמן, ואיהו גופיה בעי מהו לשחטה ביו"ט אי מחזקינן ריעותא ולא פשט לעצמו מדברי עצמו מדאיצטרך טעם חיסום, ש"מ דר' ירמיה סובר דחיסום שייך גם בישנים, ופסק הרמב"ם כר' ירמיה.

אחר שחדשתי דבר זה בא לכאן ספר **שער המלך** (שם), וראיתי שגם הוא כתב ליישב דעת הרמב"ם כמ"ש, ואחר שכבר נכתב אצלי בספר, לא אזה משנה ממקומה".

[וע"ע **בחיודשי חת"ס** (ביצה ל"ד ע"א, ד"ה ואמרי לה. ובחולין נ"א ע"ב, בחידושים לסוגיא זו מיו"ט שבועות תקצ"א, ד"ה מפני שצריך), ובשו"ת **כתב סופר** (או"ח סימן נ"ד, ד"ה ונלפענ"ד), ובשו"ת **בית שערים** (סימן רנ"ז, ד"ה ומה שנתקשה), ועוד].